

Kateřina Szokalová

Edice Qfwfq

Fonogramy:

vztah výslovnosti fonetika

k výslovnosti fonogramu

Olomouc
2014

OBSAH

Ediční poznámka	5
1 Úvod	7
2 Metody a materiály	9
3 Gramatologie	11
4 Čínská gramatologie	13
5 Klasifikace znaků	17
5.1 Symboly (zhǐshì 指事)	20
5.2 Piktogramy (xiàngxíng 象形)	20
5.3 Fonogramy (xíngshēng 形声)	22
5.4 Ideogramy (huìyì 会意)	23
5.5 Variety (zhuǎnzhù 转注)	24
5.6 Výpůjčky (jiǎjiè 假借)	25
6 Moderní kategorie znaků	27
7 Složky fonogramů	31
7.1 Fonetikum (shēngpáng 声旁)	31
7.2 Determinativ (xíngpáng 形旁)	33
8 Grafická podoba znaků	35
9 Korpus	39
9.1 Výbor části korpusu	39
10 Analýza vztahu mezi fonogramem a fonetikem	41
10.1 Celý korpus	42
10.2 Jednotlivé okruhy	44
10.3 Varianty Shody	47

Fonogramy: vztah výslovnosti fonetika k výslovnosti fonogramu

Kateřina Szokalová

Recenzovali

Mgr. Dan Faltýnek, Ph.D.

Mgr. Ondřej Kučera

Tato publikace vychází v rámci grantu Inovace studia obecné jazykovědy a teorie komunikace ve spolupráci s přírodními vědami, reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0076.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání

© Kateřina Szokalová, 2014

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2014

ISBN 978-80-244-4323-2

Ediční poznámka

Pro přepis čínského znakového písma byla použita čínská standardizovaná transkripce pīnyīn 拼音字母 schválená roku 1958 v Čínské lidové republice jako oficiální transkripce čínštiny (Třísková 1999: 33).

Všechny čínské znaky korpusu jsou zapsány ve zjednodušené formě. Čínská počítačová znaková sada neobsahuje některá fonetika ve zjednodušené formě nebo neobsahuje jednotlivé prvky čínského znakového písma, proto tato problematická fonetika chybí ve výsledném soupisu fonetik.

Při přepisu proprií je použit pinyin, který je skloňován podle potřeby, a následují znaky, například: klasifikace podle Xǔ Shèna 许慎. Pro přepis termínů a názvů prací je použito pořadí – český překlad či ekvivalent, v závorce následuje pinyin a znaky, např. šest kategorií (Liùshū 六书). U příkladů jednotlivých fonogramů je význam znaku v uvozovkách, následuje závorka s pinyinem a znakem. Pinyin je pro zvýraznění zapisován fontem CMU Typewriter Text.

Použité zkratky:

- ▶ D (dole)
- ▶ L (vlevo)
- ▶ N (nahore)
- ▶ P (vpravo)
- ▶ V (vně)
- ▶ U (uvnitř)

10.3.1	Varianta IFT	47
10.3.2	Varianta IF	48
10.3.3	Varianta F	49
10.3.4	Varianta FT	50
10.3.5	Varianta I	50
10.3.6	Varianta O	51
10.3.7	Varianta IT	52
10.3.8	Varianta T	53
10.4	Tendence jednotlivých variant Shody	54
10.5	Souhrn shodné iniciály, finály nebo shodného tónu	55
10.6	Shrnutí	57
10.7	Nejfrekventovanější fonetika korpusu	58
11	Závěr	69
	Literatura	71
	Příloha: Soupis fonetik korpusu a četnost jejich výskytu	77
	Resume	81

1 Úvod

Čínské znakové písmo a jeho dějiny se datují někdy do období 1 200 př. n. l. Stalo se písemnou soustavou s nejdelší nepřetržitou tradicí užívání a jeho jednotky se označují jako znaky.

Tato práce se věnuje klasifikaci čínského znakového písma a následně se zabývá konkrétní kategorií fonogramů. Znaky jsou tradičně klasifikovány podle Xǔ Shèna 许慎 do šesti kategorií (Liùshū 六书): symboly, piktogramy, ideogramy, fonogramy, variety a výpůjčky.

V první části práce je nastíněn úvod do gramatologie jako vědní disciplíny a zaměřuje se na významné čínské gramatologové od nejstarších dob po současnost. Teoretické dějiny klasifikace znaků budou popsány zejména na Xu Shenově základě a jeho práci *Výklad významu základních a vysvětlení struktury složených znaků* (*Shuō Wén Jiě Zì 说文解字*). Dále se práce zaměřila na podrobný popis jednotlivých kategorií znaků podle Xu Shena, jehož klasifikaci následně rozšířila o další možné přístupy moderní čínské gramatologie.

V praktické části práce je provedena analýza na korpusu obsahujícím 3 500 znaků, které jsou rozděleny do okruhů 800, 1 500, 2 500 a 3 500 znaků podle frekvence užití. Následně jsou znaky rozděleny do jednotlivých kategorií podle *Slovníku pro rychlé rozpoznávání znaků* a dále je analyzována pouze kategorie fonogramů. U těchto znaků je odděleno fonetikum a následně je zpracována analýza vztahu výslovnosti fonetika a výslovnosti celého fonogramu.

Cílem této práce je získání odpovědí na dvě otázky:

1. Jak reflektuje fonetikum výslovnost fonogramu? Lze předpokládat, že při znalosti fonetika bychom měli odhadnout výslovnost celého znaku. Fonetikum by se tedy mohlo shodovat se současnou výslovností znaku nebo ji aspoň částečně naznačovat.
2. Jaká je frekvence odrazu výslovnosti fonetika k fonogramu v okruhu 800, 1 500, 2 500 a 3 500 nejfrekventovanějších znaků? Předpokládejme, že při zvyšování počtu zkoumaných znaků budou stoupat i procenta shody či neshody výslovnosti.

2 Metody a materiály

Pro kapitolu kategorizace čínského písma bylo použito dělení podle Xu Shena a jeho publikace *Výklad významu základních a vysvětlení struktury složených znaků* (dále jen *Výklad*). Klasifikace je přeložena v článcích Davida Uhra „Xu Shen: Doslov k Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků“ a „Six Categories of Chinese Characters“. Druhý zmíněný článek je překlad Xu Shenova doslovu k *Výkladu*, jedná se tedy o objektivní zdroj pro výklad klasifikace čínských znaků. Článek „Six Categories of Chinese Characters“ z roku 2005 obsahuje rozsáhlejší popis jednotlivých kategorií znaků a byl také zdrojem pro anglické ekvivalenty názvů kategorií znaků při studiu cizojazyčné literatury pro použití v práci.

Pro praktickou část této práce byl použit elektronický korpus. První část korpusu byla vytvořena v rámci projektu Studentské grantové soutěže v roce 2011 s názvem *Učební slovník čínských znaků (prototyp)* s číslem FF_2011_064 pod odborným vedením Terezy Slaměňkové. Tato část korpusu byla vytvořena na základě analýzy čtyřdílného *Učebního slovníku jazyka čínského* Oldřicha Švarného, *Čínsko-českého, česko-čínského slovníku* Jaromíra Vochaly a *The Contemporary Chinese Dictionary* Yuan Linga a obsáhla 2 500 nejfrekventovanějších znaků.

Pro potřeby analýzy bylo nutné zkoumaný materiál rozšířit o soubor dalších 1 000 znaků na výsledných 3 500 nejfrekventovanějších znaků. Následně byly z korpusu eliminovány nadbytečné kategorie znaků (symboly, piktogramy, ideogramy, varianty a výpůjčky) podle *Slovníku pro rychlé rozpoznávání znaků* (*Kuàisù Shízì Zìdiǎn 快速识字字典*), a tím byla vyselektována finální skupina fonogramů pro následnou analýzu.

Slovník pro rychlé rozpoznávání znaků je publikace věnovaná žákům základních a středních škol, která se dělí na dvě části: 1. 2 500 nejfrekventovanějších znaků a 2. Další 2 000 nejpoužívanějších znaků. U každého znaku je možno dohledat: počet tahů, etymologii ve starších stylech písma, determinativ, klasifikaci znaku, rozklad na prvky a jejich následný popis atd. U samostatného prvku je uveden soupis všech znaků obsažených ve slovníku, ve kterých se vyskytuje tento prvek jako determinativ či fonetikum.

Celý korpus byl pro přesnější analýzu rozdělen na okruhy 800, 1 500, 2 500 a 3 500 nejfrekventovanějších znaků na základě frekvenčních seznamů. Znaků korpusu jsou řazeny podle abecedy a podle tónu. U každého znaku je uvedena jeho výslovnost, fonetikum, výslovnost fonetika a český ekvivalent. Pokud se vyskytuje znak ve dvou čteních, v korpusu je uveden pouze pod jedním, a to frekventovanějším. Zdrojem pro určení správného čtení byly použité slovníky a software WENLIN.

Základní metodou analýzy korpusu byla statistika, na jejímž základě byly získány číselné a procentuální hodnoty sledovaných jevů. K zobrazování výsledných procentuálních hodnot je použito výsečových grafů a ke znázornění všech sledovaných jevů a jejich výskytu v jednotlivých okruzích nejfrekventovanějších znaků je použito sloupcových diagramů.

3 Gramatologie

Humankind is defined by language, but civilization is defined by writing.

(Daniels 1996: 1)

Písmo je systém grafických jednotek, grafémů, které slouží k zaznamenávání myšlenek vyjádřených jazykem. Vzniklo z potřeby člověka zaznamenat určité události pro překonání územního a časového omezení. Dnes je chápáno spíše jako prostředek přenosu kultury mezi generacemi. Z pohledu sémiotiky se však jedná o substituční kód jazyka, protože je náhradou mluveného jazyka jinou znakovou formou, v tomto případě písemnou. (Černý – Holeš 2004: 152; Kéki 1984: 3; Louda 1936: 3)

Gramatologie je lingvistická disciplína, která se zabývá písmem v nejširších souvislostech. Tento pojem je odvozen z řeckého slova γραμμα, písmeno. Jako první použil termín gramatologie roku 1952 Ignace Jay Gelb v první teoretické stati o písmu jako systému s názvem *Studie o písmu*. Gramatologie zkoumá typologii písma, vlastnosti písma a vztah mezi mluveným jazykem a písmem. Je možno ji rozdělit na dvě školy, strukturalistickou a dekonstrukční. (Daniels 1996: 1–3; Lotko 2003: 43)

Zakladatelem strukturalistické školy byl Ferdinand de Saussure. Strukturalismus stojí na teorii poznání a popisu systému jazyka, jeho funkčně a znakově pojatých jednotek a jejich vzájemného vztahu. Mezi nejznámější gramatology této školy patří Peter Daniels, editor sbírky více než 80 článků *The World's Writing Systems*, ve které se světoví gramatologové zabývají jazykovými systémy a dělí je podle územního rozšíření. Dokumentují písmo od nejstarších dob po současnou podobu, což se následně snaží začlenit do kulturního a sociálního pozadí. (Daniels 1996: xxxv; Lotko 2003: 110)

Dekonstruktivisté se na písmo dívají z pohledu binární opozice při konstrukci významu a hodnoty. K dekonstruktivistům bývá zařazen významný francouzský lingvista Jacques Derrida, který je autorem gramatologické trilogie. První díl *Of Grammatology* přistupuje k písmu přes dekonstrukční kritiku.

Druhý díl se jmenuje *Speech and Phenomena*, ve kterém Derrida rozvíjí fenomenologické teorie Edmunda Husserla. Název třetího dílu je *Writing and Difference* a obsahuje soubor esejů, které sepsal v letech 1959 až 1967. (Derrida 1978: ix; Ong 2002: 165)

Mezi další zástupce významných gramatologů patří například Floriana Coulmas s publikacemi *Writing Systems* a *The Writing Systems of the World*, které mají význam nejen díky autorovu přístupu k popisu písma, ale také k jednotlivým problémům v rámci přístupu k písmu. Uvědomil si, jak důležité je písmo pro studium jazyka, a snaží se odkrýt jeho skutečnou povahu prostřednictvím studia písma. (Coulmas 1991: x)

Americký gramatolog Geoffrey Sampson publikoval v roce 1990 dílo *Writing Systems: A Linguistic Introduction*, v němž se zaměřuje na asijská písma, konkrétně na korejské, čínské a japonské znakové písmo. Srovnává jednotlivé systémy a hledá mezi nimi souvislosti.

Česká sinologie si ve světové gramatologii našla také své místo. Jaromír Vochala vydal roku 1975 dvoudílnou publikaci *Úvod do čínského, japonského a korejského písma* ve spolupráci s Novákem a Puckem. Roku 1985 pak vydal studii „Chinese Writing System“, ve které se zabývá strukturou čínského znakového písma a rozkládá jej na nejmenší grafické jednotky, tahy. Oldřich Švarný je autorem řady učebních materiálů, jako jsou *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny*, ve které nastiňuje charakteristiku čínského znakového písma, a *Hovorová čínština v příkladech*, kde ve čtvrtém díle najdeme gramatologickou část výkladu.

V současnosti se čínské gramatologii u nás věnuje David Uher. Ve své práci se zabývá čínským gramatologem Xu Shenem a jeho klasifikací čínského znakového písma. Za velmi podstatné považují studie „Zvířecí determinativy v čínském písmu“ a „Determinativ božský ve Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků“.

Mezi další zástupce české gramatologie lze zařadit Lukáše Zádrapu, který vydal publikaci *Čínské písmo* ve spolupráci s Michaelou Pejčochovou. První část se zaměřuje na strukturalistickou podstatu čínského písma, druhá část je věnována historickému vývoji a třetí se zaměřuje na kaligrafii. Tato publikace je na českém trhu ojedinělá díky terminologické přesnosti pro sinology i laickou veřejnost.

4 Čínská gramatologie

Počátky čínské gramatologie sahají až do období vlády dynastie Chan (Hàn 汉). Během 400 let její vlády dochází k rozvoji vědy, filozofie, literatury, historiografie, ale také lingvistiky. Důvodem zájmu o jazyk a písmo je pravděpodobně potřeba porozumět starým textům. V tomto období totiž dochází ke střetu dvou lingvistických škol. Škola starých textů studovala texty psané větším písmem (dàzhuàn 大篆) a menším písmem (xiǎozhuàn 小篆) a škola nových textů se zabývala spisy zapsanými úřednickým písmem (lìshū 隶书). Tyto texty se lišily nejen typem písma, ale také obsahem. (Uher 2002: 107; Uher 2005: 249)

Hlavním zástupcem školy starých textů byl Xu Shen 许慎, druhým jménem Shūzhòng 叔重. Narodil se v Zhaolingu v dnešní provincii Henan a pravděpodobně žil v letech 54–125 n. l. Studoval v tehdejší hlavní město a měl přístup k písemnostem v knihovnách. Své dílo zpracoval již roku 100 n. l. a bylo chápáno jako učebnice čínského písma. Roku 121 jej Xu Shenův syn odevzdal u dvora. Tehdy se Xu Shenův rukopis stal první gramatologickou studií v dějinách Číny. (Uher 2002: 108)

Xu Shenův spis je nejen základním stavebním kamenem čínské lingvistiky, ale zároveň je pramenem k dějinám čínského znakového písma.

Výzkumné metody a postupy v něm uplatněné se totiž staly základem nejen celé tradiční čínské gramatologie, ale moderní lingvistiky na něj v mnoha ohledech navazuje.

(Uher 2010: 107–108)

Výklad obsahuje analýzu 9 353 znaků, které jsou rozděleny do 540 skupin podle determinativů (bùshǒu 部首). Pro mnoho badatelů se stal Doslov *Výkladu*, teoretické vyvrcholení celého díla, nejdůležitější částí. (Uher 2002: 43, 108)

Již od 10. století vznikaly první komentáře tohoto monumentálního díla. Nejvýznamnějším z nich je komentář k *Výkladu* od Duāna Yùcáie 段玉裁, druhým jménem Ruōyīng 若膺. Žil v letech 1735 až 1815 a byl významným fonologem, lexikologem, ale především gramatologem. Více než padesát let pracoval

na svém díle a vrcholem se stal jeho *Komentář Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků* (*Shuō Wén Jiě Zì Zhù 说文解字注*).

Duan Yucaiův Komentář je učebnicí tradiční čínské lingvistiky nejen pro čínské sinology, stal se základem překladu *Výklad významu základních a rozbor struktury složených znaků* do japonštiny.

(Uher 2007: 204)

Dále je potřeba zmínit čínského gramatologa Táng Lána 唐蘭, který přišel s novou teorií „Výklad tří kategorií“ (*sān shū shuō 三书说*) klasifikace čínských znaků. Poprvé tuto teorii uvedl ve svém díle *Úvod do studia paleografie* (*Gǔwénzìxué dǎolùn 古文字学导论*), které bylo vydáno roku 1935. Následně ji uvedl ještě roku 1949 v publikaci *Čínská gramatologie* (*Zhōngguó wénzìxué 中国文字学*). Jeho klasifikace zahrnuje znaky zobrazující tvary (*xiàngxíng wénzì 象形文字*), znaky zobrazující pojmy (*xiàngyì wénzì 象意文字*) a znaky ztvárňující zvuk (*xíngshēng wénzì 形声文字*). (Qiu 2000: 163)

V roce 1949 s novým státem vzrostla tendence k zvýšení gramotnosti obyvatelstva. Došlo ke zřízení oficiální transkripce čínských znaků pinyin a zjednodušení grafické podoby znaků. S touto tendencí vzrostl i zájem o nové znaky a jejich synchronní podobu. V této době vznikla nová věda, moderní gramatologie (*xiàndài hànzìxué 现代汉字学*).

Jako první představitel nové vědní disciplíny se uvádí Zhōu Yōuguāng 周有光, který ve svém článku *Úvod do moderní gramatologie* (*Xiàndài hànzìxué fāfán 现代汉字学发凡*) definuje hlavní okruhy nově vzniklé vědy a dělí ji na tři subvědy. Tradiční gramatologie zkoumá původní znaky z hlediska grafiky, výslovnosti a významu. Moderní gramatologie se zaměřuje na moderní znakovou soustavu a nečínská gramatologie zkoumá vývoj čínského písma přejatého do jiných jazyků. (Slaměnková 2012: 14–15; Slaměnková 2013: 34)

Nejvýznamnějším gramatologem současnosti je čínský lingvista Sū Péichéng 苏培成 se svou průlomovou monografií *Úvod do moderní*

gramatologie (*Xiàndài hànzì xué gāngyào 现代汉字学纲要*). Ve svých studiích používá čistě synchronní pohled na znakové písmo. Gramatologie je podle něj vědou, která se zabývá typologií čínského znakového písma, charakteristikou písma z hlediska grafiky a výslovnosti a aplikací čínského písma ve výuce. Su Peicheng se zabývá vztahem grafických jednotek a významem nebo výslovností znaku. Tuto analýzu provádí na základních jednotkách znaků, složkách (*zìfú 字符*). Složky dělí podle funkce na:

- a) sémantickou (*yìfú 意符*), čímž je determinativ, který odkazuje k významu znaku,
- b) fonetickou (*yīnfú 音符*), která se jmenuje fonetikum a odkazuje k výslovnosti znaku,
- c) nemotivovanou (*jìhào 记号*) neboli symbol, který neodkazuje k významu ani k výslovnosti. (Su 2000: 52)

5 Klasifikace znaků

Chanský lingvista Xu Shen použil ve svém *Výkladu* rozčlenění znaků do šesti kategorií. Šest kategorií je vyděleno na základě popisu čínských znaků. Překlad tohoto členění znaků je přebráno z článků Davida Uhra „Xu Shen: Doslov k Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků“ a „Six Categories of Chinese Characters“.

Xu Shen primárně rozdělil znaky do dvou kategorií: znaky obrysové (wén 文) a znaky odvozené (zì 字). Termín znaky obrysové znamená, že zobrazují druhovou příslušnost znaků a původně se jednalo o obrázky, tedy dále nedělitelné znaky. Řadíme k nim kategorii piktogramů a symbolů. Název pro znaky odvozené napovídá, že vznikly ze znaků obrysových. Obrys slova byl doplněn výslovností nebo výslovnost slova byla doplněna obrysem. Zahrnují kategorii ideogramů a fonogramů. (Uher 2002: 44)

Následně Xu Shen rozdělil znaky do šesti kategorií v následujícím pořadí: symboly, piktogramy, fonogramy, ideogramy, variety a výpůjčky.

V českých překladech můžeme najít řadu různých názvů šesti kategorií. Například Vochala (1989: 12–15) překládá názvy šesti kategorií znaků takto: znaky zobrazující (xiàngxíng 象形), znaky ukazující (zhǐshì 指事), znaky naznačující (huìyì 会意), znaky vypůjčené (jiǎjiè 假借), ideografické (xíngshēng 形声) a transfigurované (zhuǎnzhù 转注).

Švarný používá termíny: znaky obrázkové (xiàngxíng 象形), symbolické (zhǐshì 指事), složené podle logického principu (huìyì 会意) a vzniklé složením značky významové a fonetické (xíngshēng 形声). Redukuje tedy šest kategorií na čtyři. Oldřich Král definuje piktogramy (xiàngxíng 象形), jednoduché ideogramy (zhǐshì 指事), složené ideogramy (huìyì 会意), fonogramy (xiéshēng 谐声), znakové fonetické výpůjčky (jiǎjiè 假借) a sdružené znaky (zhuǎnzhù 转注). (Uher 2010: 109)

David Sehnal (2002: 152–156) používá nejrozsáhlejší klasifikaci v české sinologii, a to: znaky ukazující na jevy (zhǐshì 指事), znaky zpodobňující tvary (xiàngxíng 象形), znaky ztvárňující zvuk (xíngshēng 形声), znaky ideografické (huìyì 会意), znaky sdružené vysvětlující (zhuǎnzhù 转注),

znaky vypůjčené (jiǎjiè 假借), znaky transfigurované (biàntǐzì 变体字) a znaky „konvenční“ (jìhàozi 记号字).

Lukáš Zádřapa (2009: 45–58) v publikaci *Čínské písmo* uvádí typologii znaků: znaky, které zpodobňují tvar (xiàngxíng 象形), znaky, které ukazují na jevy (zhǐshì 指事), znaky, které skládají významy (huìyì 会意), znaky, které ztvárňují zvuk (xíngshēng 形声), znaky, které jsou vypůjčeny (jiǎjiè 假借), a znaky, které se obratem vysvětlují (zhuǎnzhù 转注).

Konkrétní popis kategorií je v následujících podkapitolách, které jsou řazené v Xu Shenově pořadí. Největší důraz je kladen na podkapitulu o fonogramech, jelikož je klíčovou kategorií analýzy této práce.

Xu Shen	Jarmír Vochala	Oldřich Švarný	Oldřich Král	David Sehnal	Lukáš Zádřapa
symboly (xiàngxíng 象形)	znaky zobrazující (xiàngxíng 象形)	znaky obrázkové (xiàngxíng 象形)	piktogramy (xiàngxíng 象形)	znaky zpodobňující tvar (xiàngxíng 象形)	znaky, které zpodobňují tvar (xiàngxíng 象形)
piktogramy (zhǐshì 指事)	znaky ukazující (zhǐshì 指事)	symbolické (zhǐshì 指事)	jednoduché ideogramy (zhǐshì 指事)	znaky ukazující na jevy (zhǐshì 指事)	znaky, které ukazují na jevy (zhǐshì 指事)
fonogramy (xíngshēng 形声)	znaky ideografické (xíngshēng 形声)	vzniklé složením znocky významové a fonetické (xíngshēng 形声)	fonogramy (xíngshēng 形声)	znaky ztvárnující zvuk (xíngshēng 形声)	znaky, které ztvárnují zvuk (xíngshēng 形声)
ideogramy (huìyì 会意)	znaky naznačující (huìyì 会意)		složené ideogramy (huìyì 会意)	znaky ideografické (huìyì 会意)	znaky, které skládají významy (huìyì 会意)
variety (zhuǎnzhù 转注)	znaky transfigurované (zhuǎnzhù 转注)	složené podle logického principu (huìyì 会意)	sdružené znaky (zhuǎnzhù 转注)	znaky sdružené vysvětlující (zhuǎnzhù 转注)	znaky, které se obratem vysvětlují (zhuǎnzhù 转注)
vypůjčky (jiǎjiè 假借)	znaky vypůjčené (jiǎjiè 假借)		znckové fonetické vypůjčky (jiǎjiè 假借)	znaky vypůjčené (jiǎjiè 假借)	znaky, které jsou vypůjčeny (jiǎjiè 假借)
				znaky trans- figurované (biàntǐzì 变体字)	
				znaky „konvenční“ (jìhàozi 记号字)	

5.1 SYMBOLY (zhǐshì 指事)

Symboly (neboli znaky ukazující na jevy) zahrnují znaky, jejichž význam nebylo možno zobrazit. Název kategorie vychází ze spojení slovesa „ukazovat“ (zhǐ 指) a podstatného jména „věc, jev, záležitost“ (shì 事). „Vyznačují se tím, že v nich můžeme nalézt schematický abstraktní ukazovací prvek tvořený nežírdka pouhou čarou nebo plným oválem.“ (Zádrapa 2009: 47) Určitým způsobem může tento ukazovací prvek upřesňovat již existující piktogram.

Příklady této kategorie jsou například některé číslovky: „jeden“ (yī 一), „dva“ (èr 二) a „tři“ (sān 三). Další klasické příklady symbolů jsou znaky s významem polohy v prostoru: „nahore“ (shàng 上) a „dole“ (xià 下). Ilustrační charakter mají znaky s původním významem: „kořen“ (běn 本) a „koruna, větvoví“ (mò 末). Oba znaky jsou odvozeny ze znaku „strom, dřevo“ (mù 木). Vodorovný tah je ukazovací prvek, který naznačuje dolní část stromu nebo horní část u koruny. Znak „čepel“ (rèn 刃) je pak odvozen ze znaku „nůž“ (dāo 刀), ve kterém bodový tah ukazuje na danou část nože. (Zádrapa 2009: 47)

■ PŘÍKLADY Z VÝKLADU:

Znak	Pinyin	Význam	Symbol
本	běn	kořen	
末	mò	koruna, větvoví	
刃	rèn	čepel	

5.2 PIKTOGRAMY (xiàngxíng 象形)

Piktogramy (neboli znaky zobrazující tvar) vyobrazují předměty okolního světa. Název kategorie vychází ze slovesa „napodobovat“ (xiàng 象) a substantiva „tvar“ (xíng 形). Jsou to obrázky, které svými tvary schematicky znázorňují určité předměty nebo jevy. Zádrapa (2009: 46) uvádí podobnou charakteristiku,

a to, že „jsou v hrubých rysech zpodobněním předmětu označovaného slovem, jež zapisují“.

Piktogramy jsou například znaky: „slunce“ (rì 日), „měsíc“ (yuè 月), „slon“ (xiàng 象), „pes“ (quǎn 犬), „býk“ (niú 牛) atd. (Uher 2008: 98)

Pro dokreslení definice piktogramů jsou uváděny některé příklady vysvětlení znaků. „Oko“ (mù 目) vyobrazuje lidské oko, které je natočeno o 90°, a dva vnitřní tahy znázorňují duhovku. Znak „ústa“ (kǒu 口) zobrazuje otevřená lidská ústa. „Hora“ (shān 山) zobrazuje stoupající a klesající vrcholky hor. „Luk“ (gōng 弓) původně zobrazoval napnutý luk, dnešní podoba zobrazuje nenapjatý luk. (Qiu 2000: 175–180)

Následují příklady vývoje piktogramů, kdy je piktogram zobrazen v různých stylech čínského znakového písma. První jsou nápisy na zvířecích lopatkách (jiǎgǔwén 甲骨文), druhé jsou nápisy na bronzových nádobách (jīnwén 金文), třetí je menší písmo (zhuàn 篆), čtvrtým stylem je úřednické písmo (lìshū 隶书) a posledním je normativní písmo (kǎishū 楷书). (Kučera 2005: xi; Likavčanová 2010: 21–33)

Název	Nápisy na zvířecích lopatkách	Nápisy na bronzových nádobách	Menší písmo	Úřednické písmo	Normativní písmo
oko					
ústa					
žena					
srdce					

Název	Nápisy na zvířecích lopatkách	Nápisy na bronzových nádobách	Menší písmo	Úřednické písmo	Normativní písmo
ucho					

5.3 FONOGRAMY (xíngshēng 形声)

Fonogramy (neboli znaky spojující tvar předmětu a výslovnost slova) mají název odvozen ze substantiv „tvar“ (xíng 形) a „zvuk“ (shēng 声). Fonogramy se skládají ze dvou složek: fonetické a významové. Fonetická složka znaku neboli fonetikum (shēngpáng 声旁) naznačuje výslovnost daného fonogramu. Významová složka znaku neboli determinativ (xíngpáng 形旁) reprezentuje význam znaku.

Fonogramy odkazují determinativem na význam znaku a fonetikem na jeho výslovnost: znak humanita (rén 仁) s determinativem dva (èr 二) a fonetikem člověk (rén 人).

(Kučera 2005: xv)

Původně výslovnost fonetika a fonogramu byla podobná, ne-li stejná, ale vlivem vývoje čínského fonologického systému došlo k rozrůznění výslovnosti. V současné době již řada fonetik nereprezentuje shodnou výslovnost fonogramu, pouze ji naznačuje. (Uher 2005: 130)

Qiu Xiqui (2000: 222) uvádí podkategorie podle způsobu tvorby prvních fonogramů:

1. Připojení fonetika k piktogramu či symbolu

Například: Nejednodušený znak „kuře“ (jī 雞) měl prvotní formu znaku piktogram, ke kterému bylo připojeno fonetikum xī 奚, a poté byla

původní piktografická složka nahrazena piktogramem „pták“ (niǎo 鳥). (Qiu 2000: 224)

2. Alternace části piktogramu či symbolu za fonetikum

Například: Původní význam znaku xiū 羞 byl „podávat jídlo“. Tento piktogram byl složen z „ruky“ (yòu 又) a „ovce“ (yáng 羊). Posléze bylo yòu 又 nahrazeno fonetikem „cyklický znak“ (chǒu 丑). (Qiu 2000: 224)

5.4 IDEOGRAMY (huìyì 会意)

Název kategorie ideogramy (neboli znaky skládající význam) je tvořen slovesem „sejít se, setkat se“ (huì 会) a substantivem „myšlenka, význam“ (yì 意). Jednotlivé složky jsou si významově blízké a dohromady udávají společný význam. Některé ideogramy jsou unikátní svou vnitřní strukturou, proto pokud čtenář zná význam jednotlivých prvků znaku, dokáže si celkový význam ideogramu odvodit. Sémantické prvky mají většinou piktografický charakter, i proto lze význam odvodit.

Xu Shen udává ideogramy jako jednotnou kategorii, ale Zádrapa (2009: 49) uvádí, že tato kategorie je tak obsáhlá a složitá, že ji dnešní gramatologové dělí do tří následujících podkategorií:

1. Znaky skládající se ze dvou a více různých významových prvků

Do této podkategorie patří ideogramy, u nichž hraje významnou roli vzájemné postavení komponentů, znaky obsahující piktogramy části těla. Můžeme zde zařadit například znaky: „záda, být k sobě zády“ (bèi 背), původně pouze 北 – dvě osoby zády k sobě; „močit“ (niǎo 尿) naznačuje člověka a pod ním napravo je voda; „odpočívat“ (xiū 休) zobrazuje člověka opřeného o strom 木. Znak „uříznout nohu v koleni“ (yuè 刖) původně zobrazoval osobu, která měla vlevo dole u nohy přiloženu pravděpodobně pilu. V porovnání archaických podob znaků s dnešním typem písma se původní významová názornost vytrácí. (Zádrapa 2009: 49)

2. Znaky sestavené opakováním téhož prvku piktografické podoby

Tradičními příklady jsou znaky „háj“ (lín 林) a „hustý (les)“ (sēn 森), složené z opakování symbolu „strom“ (mù 木); znak zhòng 众, složený ze znaků „člověk“ (rén 人); znak „palčivý, zápal“ (yán 炎), složený ze dvou znaků „oheň“ (huǒ 火) a znak „kamenitý“ (lěi 磊), složený ze tří „kamenů“ (shí 石). (Zádrapa 2009: 51)

3. „Mluvicí“ znaky

Neobsahují totiž neartikulované významové prvky obrázkové povahy, nýbrž již etablované znaky tvořící krafovkou dvouslovnou parafrázi slova, které je zapisováno.

(Zádrapa 2009: 51)

Například znak „křivý“ (wāi 歪) je složen ze zápornky bù 不 a složky „rovný, přímý“ (zhèng 正); „opírat se o stůl, spoléhat se“ (píng 凭) se skládá ze složek „opírat se“ (rèn 任) a „stolek“ (jī 几); „špatný“ (liè 劣) se skládá z „málo“ (shǎo 少) a „síla“ (lì 力). (Zádrapa 2009: 51)

5.5 VARIETY (zhuǎnzhù 转注)

Pátá kategorie znaků nazývaná variety (neboli znaky transfigurované) je podle Xu Shenovy definice vysvětlena tak, že „vzniká proměnou grafiky části znaku svého synonyma, přičemž si ale ponechává týž radikál, díky němuž se pak oba znaky dělí o stejný význam“. (Uher 2005: 45)

V podstatě se jedná o znaky, jejichž jedna složka byla nahrazena jinou. Vznikly tedy přeměnou znaku existujícího ve znak nový, například „starý“ (lǎo 老) a „starý“ (kǎo 考). Sehnal vysvětluje začlenění těchto znaků do kategorie na základě grafiky i výslovnosti. Znak lǎo 老 je piktogram se symbolickým významem a znak kǎo 考 je fonogram, který obsahuje redukovanou významovou složku 老 a fonetikum qiǎo 丂. Z fonologického hlediska mají obě slova stejnou finálu, proto „Xu Shen mezi nimi klade významové rovnítko“. (Sehnal 2002: 155)

5.6 VÝPŮJČKY (jiǎjiè 假借)

Výpůjčky (neboli znaky vypůjčené) nebyly původně určeny k zápisu daného slova, ale protože neexistoval způsob, jak je zapsat, byl mu přiřazen znak již existující na základě shodné nebo podobné výslovnosti. Zádrapa (2009: 57) dodává, že v případě této kategorie se nejedná o strukturní typy znaků, jelikož nevytváří strukturně nové znaky. Dále rozlišuje dvě základní dělení výpůjček podle čínské paleografie:

1. „Původně příslušný znak neexistoval“

(běn wú qí zì 本无其字)

Sem spadají osobní zájmena, příslovce, modální částice. Například znak „já“ (wǒ 我) je původně znak zobrazující typ halapartny, byl vypůjčen pro osobní zájmeno a pro halapartnu se již neuzívá. (Zádrapa 2009: 57)

2. „Původně existoval příslušný znak“

(běn yǒu qí zì 本有其字)

Do této skupiny spadají znaky, u kterých existuje příslušný znak, ale v praxi se stejně použije fonetická výpůjčka. Například hòu 后 byl dříve užíván pouze pro označení císařovny. Následně se vypůjčil pro význam „potom, pak“, ale nadále se užívá i pro císařovnu. (Yuan 2002: 809)

6 Moderní kategorie znaků

Kategorizace čínského znakového písma podle Xu Shena a jeho *Výkladu* je stará téměř 2 000 let. V první polovině 20. století reagoval na zastaralý systém kategorií čínský paleograf Táng Lán 唐兰 a vytvořil jednodušší systém o třech kategoriích. První kategorie zahrnuje znaky, které představují tvary – piktogramy (xiàngxíng wénzì 象形文字). Jedná se většinou o zobrazení zvířat, například „tygr“ (hǔ 虎), „slon“ (xiàng 象), či o číslice – „jedna“ (yī 一), „dvě“ (èr 二), „tři“ (sān 三). Druhá kategorie obsahuje znaky vyjadřující význam (xiàng yìwénzì 象意文字), které se dělí na jednoduché a složené. Jednoduché znaky se částečně podobají piktogramům, jelikož vyjadřují částečně tvar, ale zdůrazňují nějakou specifickou vlastnost, například „tělo“ (shēn 身). Původní význam byl „být těhotná“, jelikož vyobrazuje postavu s velkým břichem. Složené znaky mají naopak blízko ke třetí kategorii, ale odkazují k významu znaku. Třetí kategorie zahrnuje znaky vyjadřující význam i výslovnost znaku, tedy fonogramy (xíngshēng wénzì 形声文字). Fonogramy se vyznačují fonetickou složkou. (Slaměnková 2013: 33)

V padesátých letech 20. století Chén Mèngjiā 陈梦家 vytvořil svou vlastní kategorizaci, jelikož viděl v Tang Lanově nedostatky. Vytvořil opět tři kategorie, které definoval podle následujících kritérií:

1. Znaky zaznamenané pomocí grafiky – piktogramy (xiàngxíngzì 象形字)
2. Znaky zaznamenané pomocí zvuku – výpůjčky (shēngjiǎzì 声假字)
3. Znaky zaznamenané pomocí grafické podoby i zvuku – fonogramy (xíngshēngzì 形声字)

Tuto kategorizaci posléze převzal také Qiu Xigui, pouze piktogramy přejmenoval na znaky vyjadřující význam (xiàngyì wénzì 象意文字). (Qiu 2000: 175–180)

Sū Péichéng 苏培成 definoval nových šest kategorií (xīn liù shū 新六书) na základě vzájemných kombinací sémantické, fonetické a nemotivované složky. První kategorie se jmenuje ideogramy (huìyìzì 会意字).

Zahrnuje znaky, které se skládají z jednoho nebo více determinativů. Jako příklad uvádí:

„jasný“ (gǎo 杲; N slunce D strom)

„skladiště“ (kù 库; N přístřešek D vůz)

„slzy“ (lèi 泪; L voda P oko)

Některé ideogramy se mohou skládat z více stejných složek, například „les“ (sēn 森).

Druhá kategorie obsahuje znaky spojující tvar označovaného předmětu a výslovnost znaku, které nazývá fonogramy (xíngshēngzì 形声字). Ty vznikají spojením sémantické a fonetické složky. Su Peicheng (2000: 55–56) uvádí, že znak patří mezi fonogramy pouze tehdy, když se výslovnost znaku zcela shoduje s výslovností fonetické složky nebo se liší pouze v tónu. Jedná se například o znaky:

„měď“ (tóng 铜; L kov P tóng)

„jizva“ (bā 疤; V nemoc U bā)

„plout“ (fú 浮; P voda L fú)

Třetí kategorii klasifikuje jako znaky se sémantickou a nemotivovanou složkou, říká jim napůl determinativ, napůl symbol (bàn yìfú bàn jīhao zì 半意符半记号字). Slaměniková (2012: 29) používá termín znaky s determinativem. Tyto znaky původně patřily k fonogramům, ale jejich fonetická složka ztratila svou funkci a stala se nemotivovanou. (Su 2000: 57)

„had“ (shé 蛇; L hmyz P 它)

„kád“ (gāng 缸; L džbán P 工)

„opít se“ (zuì 醉; L korbel P 卒)

Čtvrtá kategorie zahrnuje znaky s fonetickou a nemotivovanou složkou, které původně taky patřily k fonogramům, ale jejich sémantická složka ztratila význam. Su Péichéng (2000: 58) tyto znaky pojmenoval napůl fonetikum, napůl symbol (bàn yīnfú bàn jīhao zì 半音符半记号字). Slaměniková (2012: 30) používá termín znaky s fonetikem. (Su 2000: 58, 2001: 99)

„hloupý“ (bèn 笨; N bambus D běn 本)

„míč“ (qiú 球; L 王 nefrit P qiú 求)

„nádherný“ (huá 华; N huà 化 D 十)

Pátá kategorie obsahuje znaky skládající se z nemotivované složky, tedy symboly (dūtǐ jīhao zì 独体记号字). Tyto znaky patřily původně k piktogramům, ale jejich grafická podoba se natolik změnila, že jejich motivovanost již není patrná. Do této kategorie patří například „měsíc“ (yuè 月), „hora“ (shān 山), „voda“ (shuǐ 水). (Su 2001: 59)

Poslední, šestá, kategorie klasifikuje odvozené nemotivované znaky, které jsou tvořeny dvěma a více symboly. Pojmenovává je sdružené symboly (hétǐ jīhao zì 合体记号字) a řadí zde „roh“ (jiǎo 角), „ryba“ (yú 鱼), „zvláštní“ (tè 特). (Su 2000: 60)

Slovník pro rychlé rozpoznávání znaků (*Kuàisù Shízì Zìdiǎn 快速识字字典*) v úvodu obsahuje synchronní dělení znaků do deseti kategorií (shíshū 十书); šest kategorií přebírá od Xu Shena, čtyři další jsou: fonogram, který nemá fonetikum (cúnyìzì 存意字); fonogram, který nemá determinativ (cúnyīnzì 存音字); prvkový znak (bùjiànzì 部件字) a tahový znak (bǐhuàzì 笔画字).

7 Složky fonogramů

V této kapitole jsou vysvětleny pojmy fonetikum a determinativ jako dvě složky fonogramů. Vymezení pojmu fonetikum je nezbytné pro pochopení analýzy této práce a samotného korpusu 3 500 nejfrekventovanějších znaků. Popis fonetika je doplněn o názorné tabulky s příklady.

7.1 FONETIKUM (shēngpáng 声旁)

Jedná se o složku znaku, která naznačuje výslovnost fonogramu. (Vochala 1975: 13) V čínštině se také používá označení shēngfú 声符 nebo yīnfú 音符. Počet fonetik se dříve udával okolo 2 000, ale v průběhu zjednodušování znaků se běžně užívá přibližně jen 1 000 fonetik. Většinou se vyskytují také jako samostatné znaky s významem. V korpusu 3 500 nejfrekventovanějších znaků bylo vygenerováno 859 fonetik, z toho 396 fonetik se vyskytuje pouze v jednom znaku. (Dong 1994: 19)

O fonetikách se předpokládá, že poměrně věrně odrážela dobovou výslovnost, ačkoli se badatelé neshodují na tom, zda se všechny znaky se stejnou fonetickou složkou vyslovovaly úplně stejně.

(Zádrapa 2009: 52)

To je velké úskalí pro současné uživatele čínského znakového písma, protože v průběhu 3 000 let vývoje se znaky, které se dříve vyslovovaly stejně či podobně, dnes mohou výrazně ve své výslovnosti lišit.

V následujících příkladech jsou uváděny tabulky s příklady fonetik, která jsou vyextrahována z vytvořeného korpusu 3 500 nejfrekventovanějších znaků, jenž je nedílnou součástí této práce. V prvním sloupci jsou fonogramy, ve druhém sloupci jejich výslovnost v pinyin, ve třetím je fonetikum a ve čtvrtém sloupci jeho výslovnost. Zvýrazněna je shoda výslovnosti fonetika a fonogramu.

FONETIKUM bā 巴

fonogram	výslovnost	fonetikum	výslovnost
吧	bā	巴	bā
笆	bā	巴	bā
芭	bā	巴	bā
疤	bā	巴	bā

Fonetikum bā 巴 se v korpusu objevuje ve čtyřech fonogramech. Ve všech výskytech se shoduje výslovnost znaku s fonetikem. Zádrapa uvádí, že takových fonetik je celkem asi 5 %. Z toho vyplývá, že stoprocentní shoda výslovnosti fonetika a fonogramu je dosti vzácná.

FONETIKUM mǎ 马

fonogram	výslovnost	fonetikum	výslovnost
玛	mǎ	马	mǎ
码	mǎ	马	mǎ
蚂	mǎ	马	mǎ
骂	mà	马	mǎ
妈	mā	马	mǎ
吗	ma	马	mǎ

Častějším příkladem fonetika je takové, které naznačuje výslovnost znaku, ale neurčuje tón. Fonetikum mǎ 马 se v korpusu objevuje v šesti fonogramech. Ve třech fonogramech se shoduje výslovnost stoprocentně, ve zbylých třech fonogramech se neshoduje pouze tón.

FONETIKUM yáng 羊

fonogram	výslovnost	fonetikum	výslovnost
洋	yáng	羊	yáng
详	xiáng	羊	yáng
祥	xiáng	羊	yáng

fonogram	výslovnost	fonetikum	výslovnost
翔	xiáng	羊	yáng
姜	jiāng	羊	yáng
氧	yǎng	羊	yáng
痒	yǎng	羊	yáng
样	yàng	羊	yáng

Fonetikum yáng 羊 se v korpusu vyskytuje v osmi znacích. Stoprocentní shoda je pouze v jednom znaku, v dalších třech je shoda výslovnosti, ale neshoda v tónu.

FONETIKUM gèn 艮

fonogram	výslovnost	fonetikum	výslovnost
根	gēn	艮	gèn
跟	gēn	艮	gèn
痕	hén	艮	gèn
很	hěn	艮	gèn
狠	hěn	艮	gèn
恨	hèn	艮	gèn
艰	jiān	艮	gèn
垦	kěn	艮	gèn
恳	kěn	艮	gèn
银	yín	艮	gèn

Fonetikum gèn 艮 se v korpusu objevuje v deseti případech, z toho stoprocentní shoda ve výslovnosti fonetika a fonogramu již v této skupině znaků není. Dva fonogramy z deseti mají pouze jiný tón, šest fonogramů má shodnou finálu s fonetikem.

7.2 DETERMINATIV (xíngpáng 形旁)

Termín determinativ se často zaměňuje s termínem radikál. Původně byl radikál složka znaku, která se vztahuje k významu daného znaku. Jako první tento termín použil Xu Shen, který rozdělil 9 353 znaků *Výkladu* do 540 skupin podle radikálů

(bùshǒu 部首). Takže pro Xu Shena bylo rozdělení podle radikálů způsob třízení znaků a současně klíč k jejich významu. Později se tyto dva pohledy rozešly a rozdělily se i termíny. V současnosti je radikál klíčem pro řazení znaků ve slovníku. (Zádrapa 2009: 51–52, 74–75)

Termín determinativ označuje významovou složku znaku a vyskytuje se pouze u fonogramů. V čínštině se používá také termín xíngfú 形符 nebo yìfú 意符. Determinativů můžeme napočítat kolem 500, některé z nich mohou vystupovat jako samostatné znaky s významem, jiné nikoliv. (Dong 1994: 19; Zádrapa 2009: 51–52, 74–75)

8 Grafická podoba znaků

Historie čínského znakového písma se datuje do období kolem 1 200 let př. n. l. Černý a Holeš (2004: 137) v *Sémiotice* uvádějí, že „čínština je poslední jazyk, který ještě používá písmo s převážujícím ideografickým¹ charakterem“. Blíže však k definování čínského znakového písma jako grafémického systému je dvojice Švarný a Uher (2001: 21), kteří píší o písmu logografickém² a také kladou důraz na fakt, že „během pozdějšího vývoje, kdy vznikají slova víceslabičná, ztrácí písmo samozřejmě svůj vyhraněný logografický charakter“.

Nejpřesněji charakterizuje grafémický systém čínských znaků Vochala (1975: 8), který jej zařazuje do genealogické rodiny logomorfemografického písma, což je kombinovaný systém logografický se slabičnými grafémy. Základní jednotkou čínského znakového písma je znak, který nese sémantický význam nebo gramatickou funkci. Graficky se dá dělit na prvky a tahy.

Čínské znakové písmo je možno z grafického hlediska rozložit na tři úrovně. První úroveň jsou nejmenší grafické jednotky – tahy (bǐhuà 笔画). Tah je možno charakterizovat jako grafický element psaný bez přerušení. Znak může být realizován pouze jedním tahem. Jako příklad je možno uvést znak „jedna“ (yī 一). (Vochala 1975: 2) Další znaky se skládají již ze dvou a více tahů. Počet základních tahů se v literatuře liší, uvádí se pět až šest tahů. Zádrapa (2009: 67–68) uvádí šest typů základních tahů: vodorovný tah (héng 横), svislý tah (shù 竖), levý tah (piě 撇), pravý tah (nà 捺), bodový tah (diǎn 点) a stoupavý tah (tí 提).

Znaky, které se skládají ze dvou a více tahů, mohou tahy kombinovat a tím vytvářet prvky (bùjiàn 部件), druhou vyšší úroveň. Prvek je jednotka vyšší než tah a nižší než znak. Čínský znak může být tvořen jedním prvkem či kombinací prvků.

Prvky se spojují do celých znaků (zhěngzì 整字), které se dělí na jednoduché a složené znaky. Jednoduché znaky (dūtǐzì 独体字) jsou tvořené jedním

- 1 Znak nebo více znaků označují slovo, pro každé slovo je tedy potřebný zvláštní znak. (Lotko 2003: 88)
- 2 Logografické písmo je nejstarší systém písma, kdy grafický znak zaznamenává zhruba slovo. (Čermák 2010: 31)

prvkem, například „člověk“ (rén 人), „ruka“ (shǒu 手), „slunce“ (rì 日), „měsíc“ (yuè 月). Složené znaky (hétǐzì 合体字) jsou tvořeny dvěma a více prvky, například „kolouch“ (mèi 媚), „zrnko“ (lǐ 粒). (Slaměniková 2013: 18–19)

Prvky složeného čínského znakového písma tvoří grafickou strukturu znaku, která je trojího typu. Grafická struktura horizontální se dělí na horní a dolní část. Grafická struktura vertikální se dělí na levou a pravou část a centrální struktura se dělí na vnější a vnitřní část. Vochala (1975: 2–3) uvádí termíny horizontální a vertikální opačně než Uher či Kučera. (Kučera 2005: xiii)

Uher (2005: 130) popisuje trojí dělení konkrétně pro kategorii fonogramů podle grafiky:

1. determinativ je vlevo a fonetikum je vpravo;
2. determinativ je nahoře, fonetikum dole;
3. determinativ je vně, fonetikum je uvnitř fonogramu.

■ PŘÍKLADY HORIZONTÁLNÍ STRUKTURY

芭	bā	vonná rostlina
篱	lí	plot
孽	niè	zlo
芍	sháo	čínská pivoňka

■ PŘÍKLADY VERTIKÁLNÍ STRUKTURY

忱	chén	upřímný cit
峻	jùn	strmý
钮	niǔ	tlačítko
剔	tī	odmítnout

■ PŘÍKLADY CENTRÁLNÍ STRUKTURY

痪	huàn	znecitlivění končetin
痢	lì	úplavice
遂	suì	pak
瘟	wēn	mor

Čínská lingvistka Lǐ Yān 李燕, která se zabývá analýzou fonogramů, je rozdělila na základě grafické struktury do čtyř skupin:

1. Fonogramy, které se dělí na levou a pravou část: qíng 情 – fonetikum qīng 青 v pravé části; hú 胡 – fonetikum gǔ 古 v levé části znaku
2. Fonogramy, které se dělí na horní a dolní část: cǎo 草 – fonetikum zǎo 早 je v dolní části; zhōng 忠 – fonetikum zhōng 中 je v horní části
3. Fonogramy, které se dělí na vnější a vnitřní část: zhōng 衷 – fonetikum zhōng 中 je uvnitř znaku; yuán 圆 – fonetikum yuán 员 je uvnitř znaku
4. Fonogramy, jejichž determinativ či fonetikum je v rohu: yǐng 颖 – determinativ 禾 v levém dolním rohu; bì 碧 – fonetikum báí 白 v pravém horním rohu (Li – Kang 2002: 33)

9 Korpus

Korpus fonogramů vytvořený ze souboru 3 500 nejfrekventovanějších znaků je specializovaným korpusem. Znaky byly sesbírány ze čtyř souborů: 800, 1 500, 2 500 a 3 500 nejfrekventovanějších znaků.

Struktura korpusu je sloupcová. V prvním sloupci jsou zapsané fonogramy řazené podle abecedy. Ve druhém je výslovnost fonogramu zapsaná v pinyin. Třetí sloupec zaujímají fonetika, jejichž výslovnost v pinyin je ve čtvrtém sloupci. Pátý sloupec je vyčleněn pro sémantický význam znaků, který je primárně uveden podle Švarného *Učebního slovníku jazyka čínského*. Pokud znak nebyl obsažen v tomto slovníku, byl vyhledán ve Vochalově *Čínsko-českém, česko-čínském slovníku*. A až v poslední řadě byl použit *The Contemporary Chinese Dictionary*. Sloupec nazvaný „okruhy nejfrekventovanějších znaků“ udává, do které skupiny daný znak patří. Poslední sloupec se jmenuje shoda a obsahuje čísla 1 až 8, což jsou pracovní názvy variant výslovnosti (viz níže).

9.1 VÝBOR ČÁSTI KORPUSU

Pro ukázkou vytvořeného korpusu 3 500 nejfrekventovanějších znaků je zvolena ucelená skupina znaků od písmena D. V prvním sloupci je zkoumaný fonogram, v druhém sloupci je fonetikum, ve třetím a čtvrtém sloupci jsou jejich výslovnosti. Následuje označení okruhu nejfrekventovanějších znaků, do kterého daný znak patří, a označení shody výslovnosti.

fonogram	fonetikum	výslovnost fonogramu	výslovnost fonetika	okruhy nejfrekventovanějších znaků	shoda
搭	荅	dā	dā	1 500	1
瘩	荅	dā	dā	3 500	1
达	大	dá	dà	800	2
打	丁	dǎ	dīng	800	5
怠	台	dài	tái	2 500	6
贷	代	dài	dài	2 500	1

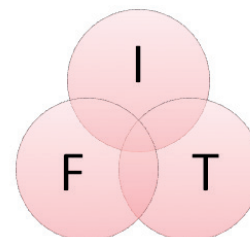
fonogram	fonetikum	výslovnost fonogramu	výslovnost fonetika	okruhy nejfrekventovanějších znaků	shoda
袋	代	dài	dài	1 500	1
戴	戴	dài	zāi	1 500	6
黛	代	dài	dài	3 500	1
担	旦	dàn	dàn	800	1
胆	旦	dǎn	dàn	2 500	2
掸	单	dǎn	dān	3 500	2
诞	延	dàn	yán	2 500	8
弹	单	dàn	dān	1 500	2
淡	炎	dàn	yán	1 500	8
氮	炎	dàn	yán	3 500	8
裆	当	dāng	dāng	3 500	1
档	当	dāng	dāng	3 500	1
挡	当	dǎng	dāng	2 500	2
党	尚	dǎng	shàng	1 500	6
荡	汤	dàng	tāng	2 500	6
档	当	dàng	dāng	2 500	2
叨	刀	dāo	dāo	2 500	1
岛	鸟 (bez 一)	dǎo	niǎo	1 500	7
蹈	舀	dǎo	yǎo	1 500	7
捣	岛	dǎo	dǎo	3 500	1
倒	到	dào	dào	800	1
到	刀	dào	dāo	800	2

10 Analýza vztahu mezi fonogramem a fonetikem

V této kapitole je popsána analýza vztahu mezi fonogramem a jeho fonetikem na základě shody či neshody výslovnosti.

Každá slabika čínského jazyka obsahuje tři základní složky: iniciálu, finálu a tón. Iniciála je souhláska (konsonant) na první pozici ve slabice. Dělíme je podle místa a způsobu artikulace na labiály (b, p, m), alveoláry (d, t, n, l), dentály (z, s, c), retroflexívy (zh, ch, sh), palatály (j, q, x) a veláry (g, k, h). Finála je druhá část slabiky, která zůstane po oddělení iniciály. Tradičně se rozděluje na tři části: mediálu, hlavní vokál a slabičné ukončení. Mediály jsou pouze tři: vokály i, y a u. Pokud se vyskytují ve slabikách s nulovou iniciálou, v tom případě se zapisují „i“ jako y a „u“ jako w, např. wéi 韦, wān 弯 a yāng 扬. Hlavních vokálů je pouze šest: a, e, o, i, u a ü. Pro slabičné ukončení existuje pět možností: vokály i, u, o a dvě nazály n a ng. Tón je specifická hlasová melodie, v čínštině rozlišujeme čtyři tóny: 1. tón je vysoký rovný („matka“ – mā 妈), 2. tón je stoupavý („konopí“ – má 麻), 3. tón je nízký stoupavý („kůň“ – mǎ 马) a 4. tón je klesavý („nadávat“ – mà 骂). V čínštině existují i slabiky bez tónu, tzv. atónické slabiky, které mají neutrální tón (qīngshēng 轻声). (Chen 1999: 35–39; Norman 2012: 138–147; Sehnal 2002: 146)

Základem analýzy vztahu fonetika a fonogramu bylo sledování tří základních složek výslovnosti dané slabiky. Podle výpočtu možných kombinací shody iniciály, finály a tónu (dále jen *Shoda*) v jednotlivých částech je získáno 8 možností, které jsou značeny kombinací písmen I (shodná iniciála), F (shodná finála), T (shodný tón) a 0 (nula – neshoda).

GRAF Č. 1: PRŮNIK TŘÍ ZÁKLADNÍCH SLOŽEK SLABIKY – INICIÁLY, FINÁLY A TÓNU

TAB. Č. 1: KOMBINACE IFT

Popis shody či neshody výslovnosti fonogramu a fonetika

	iniciála	finála	tón
IFT	+	+	+
IF	+	+	-
IT	+	-	+
FT	-	+	+
I	+	-	-
F	-	+	-
T	-	-	+
O	-	-	-

IFT – shodná iniciála, shodná finála, shodný tón

IF – shodná iniciála, shodná finála, neshodný tón

IT – shodná iniciála, neshodná finála a shodný tón

FT – neshodná iniciála, shodná finála a shodný tón

I – shodná iniciála, neshodná finála a neshodný tón

F – neshodná iniciála, shodná finála a neshodný tón

T – neshodná iniciála, neshodná finála a shodný tón

O – neshodná iniciála, neshodná finála, neshodný tón

10.1 CELÝ KORPUS

Nejprve byl vypočten celkový počet fonogramů v rámci celého korpusu, tedy 3 500 znaků, a ty byly následně rozděleny do menších okruhů. V rámci okruhu 800 znaků je 31,75 % fonogramů (254 znaků). Z okruhu 1 500 znaků je 44,8 % (672 znaků) fonogramů, z 2 500 znaků je 51,6 % (1 290 znaků) fonogramů a v rámci 3 500 nejfrekventovanějších znaků je 57,94 % (2 028 znaků) fonogramů. S nárůstem znaků stoupá i poměr fonogramů, což potvrzuje teorii o nejproduktivnější kategorii znaků.

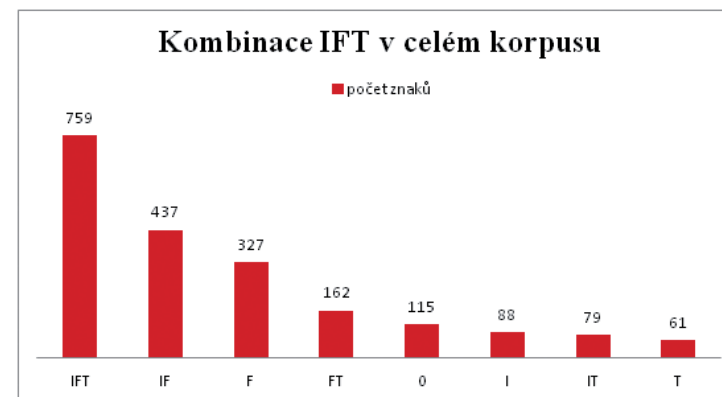
TAB. Č. 2: POČET FONOGRAMŮ V RÁMCI JEDNOTLIVÝCH OKRUHŮ ZNAKŮ

	počet fonogramů	%
Okruh 800	254	31,75

	počet fonogramů	%
Okruh 1 500	672	44,8
Okruh 2 500	1 290	51,6
Okruh 3 500 (celkem)	2 028	57,94

Následně byla u každého znaku v korpusu určena *Shoda*. Z celkového počtu 2 028 fonogramů v korpusu se 759 znaků shoduje v iniciále, finále i tónu. Druhá nejproduktivnější varianta *Shody* obsahuje 437 znaků, které se shodují v iniciále a finále, různí se v tónu. Třetí nejproduktivnější varianta *Shody* je kategorie F, kde znaky mají pouze stejnou finálu. Tato varianta *Shody* obsahuje 327 znaků.

GRAF Č. 2: KOMBINACE IFT V CELÉM KORPUSU 3 500 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍCH ZNAKŮ

TAB. Č. 3: KOMBINACE IFT V CELÉM KORPUSU 3 500 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍCH ZNAKŮ

celý korpus	
Kombinace IFT	počet fonogramů v % (znaky)
IFT	37,43 % (759)
IF	21,54 % (437)
IT	3,90 % (79)

celý korpus	
Kombinace IFT	počet fonogramů v % (znaky)
FT	7,99 % (162)
I	4,34 % (88)
F	16,12 % (327)
T	3,90 % (61)
O	5,67 % (115)

Součtem skupin IFT a IF získáme skupinu 58,97 % (1 196 fonogramů), která se shoduje se svým fonetikem v iniciále i finále, což je skoro šest fonogramů z deseti, ve kterých se shoduje iniciála a finála se svým fonetikem. Může, ale nemusí se shodovat v tónu. Každý třetí fonogram z okruhu 3 500 nejfrekventovanějších znaků se shoduje v iniciále, finále a tónu. Každý pátý fonogram se shoduje pouze v iniciále a finále.

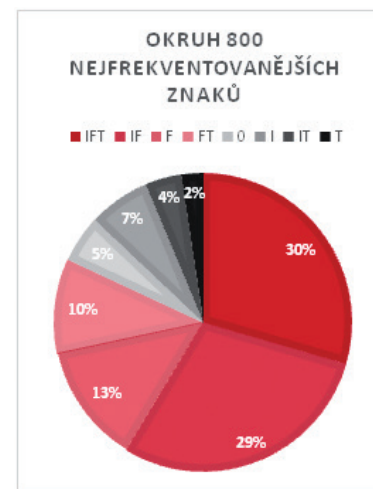
Třetí nejproduktivnější variantou *Shody* je varianta F, zastupující 16 % (327 znaků). Každý šestý fonogram se shoduje se svým fonetikem ve finále. Mezi nejméně produktivní varianty můžeme zařadit varianty I, IT a T, které tvoří skupiny po zhruba 4 %.

10.2 JEDNOTLIVÉ OKRUHY

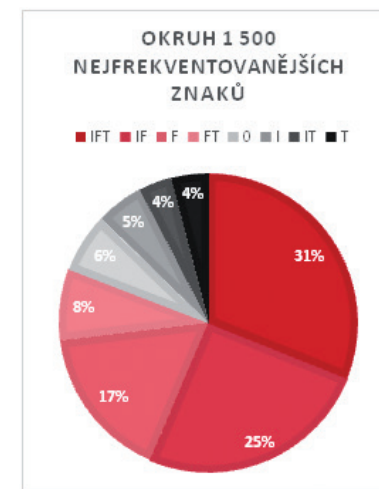
Po vytvoření určité představy stavu vztahu mezi fonetikem a fonogramem v rámci celého okruhu znaků bylo zajímavé sledovat nárůst či pokles znaků kategorií *Shody* v jednotlivých okruzích. Znaků byly rozčleněny podle frekvence užití do okruhů 800, 1 500, 2 500 a 3 500 znaků a byly sledovány procentuální změny.

Následují čtyři výšečové grafy, které naznačují tyto procesy v jednotlivých variantách *Shody*.

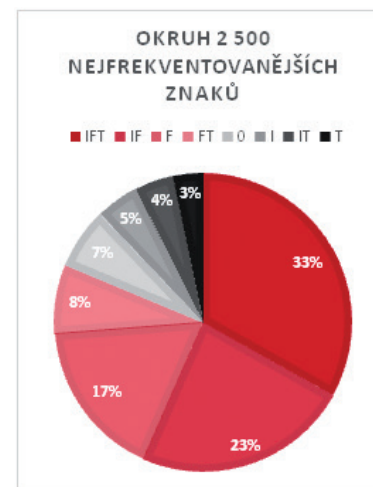
GRAFICKÉ VYJÁDRĚNÍ PO JEDNOTLIVÝCH OKRUZÍCH

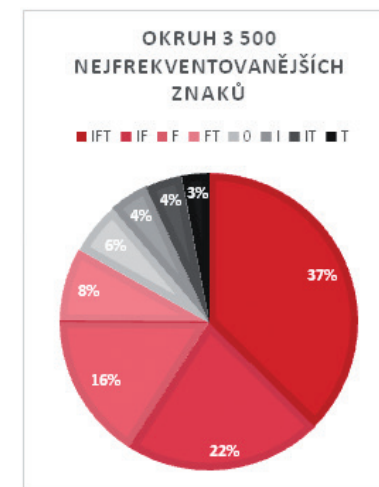
GRAF Č. 3: SHODA V OKRUHU 800

GRAF Č. 4: SHODA V OKRUHU 1 500

GRAF Č. 5: SHODA V OKRUHU 2 500

GRAF Č. 6: SHODA V CELÉM KORPUSU (OKRUH 3 500)

ČÍSELNÉ VYJÁDŘENÍ PO JEDNOTLIVÝCH OKRUŽÍCH

Varianty Shody	800 (%)	800 počet znaků	1 500 (%)	1 500 počet znaků	2 500 (%)	2 500 počet znaků	3 500 (%)	3 500 počet znaků
IFT	29,53	75	31,1	209	33,18	428	37,43	759
IF	29,13	74	25,29	170	23,41	302	21,54	437
F	17,21	33	16,99	112	17,21	222	16,12	327
FT	10,23	26	7,74	52	7,44	96	7,99	162
I	6,69	17	5,21	35	4,65	60	4,34	88
O	5,12	13	6,4	43	6,59	85	5,67	115
IT	3,94	10	3,57	24	4,26	55	3,9	79
T	2,36	6	4,02	27	3,26	42	3,01	61
celkem		254		672		1 290		2 028

TAB. Č. 4: POČET FONOGRAMŮ V RÁMCI CELÉHO KORPUSU

Okruh 800 nejméně frekventovaných znaků obsahuje celkem 254 fonogramů. Varianta IFT, tedy varianta stoprocentní shody výslovnosti, je nejproduktivnější variantou se zastoupením 29,53 %. Za ní je v těsném zastoupení varianta IF s 29,13 % a varianta F obsahuje 17,21 % fonogramů.

V okruhu 1 500 je obsaženo 672 fonogramů. Varianta IFT obsahuje 31,10 % znaků okruhu, varianta IF zastupuje 25,29 % a varianta F zahrnuje 16,99 % fonogramů.

Okruh 2 500 obsahuje 1 290 fonogramů. Varianta IFT obsahuje 33,18 %; varianta IF obsahuje 302 znaků, což je 23,41 %, a varianta F je 17,21 %, zahrnuje 222 fonogramů.

Okruh 3 500 nejméně frekventovaných znaků obsahuje 2 028 fonogramů. Na základě *Shody* jsou nejpočetnější kategorie a počet jejich znaků shodné jako u celého korpusu. Tedy 37,43 % se shoduje v iniciále, finále i tónu. Druhá nejpočetnější varianta znaků je IF, která zahrnuje 21,54 %. Třetí nejpočetnější varianta je F, která zastupuje 16,12 %.

Následuje přehled jednotlivých tabulek ke každé variantě *Shody* v průřezu jednotlivými okruhy. Jednotlivé varianty jsou řazeny podle frekvence užití od nejpočetnější skupiny ke skupině s nejmenším počtem zahrnutých fonogramů. Ke každé variantě je doplněno několik příkladových fonetik, která spadají do dané skupiny.

10.3 VARIANTY SHODY

Varianty *Shody* výslovnosti jsou uvedeny dle frekvence výskytu v pořadí varianta IFT, varianta IF, varianta F, varianta FT, varianta I, varianta O, varianta IT a varianta T.

10.3.1 Varianta IFT

Varianta IFT v rámci okruhu 800 zahrnuje 75 fonogramů (29,53 %), v rámci okruhu 1 500 zahrnuje 209 fonogramů (31,10 %), v rámci okruhu 2 500 zahrnuje 428 fonogramů (33,18 %) a v rámci okruhu 3 500 zahrnuje 759 fonogramů (37,43 %). Tato varianta *Shody* je nejproduktivnější ve všech čtyřech okruzích. Procentuální hodnota počtu znaků stoupá napříč okruhy, konkrétně celkem o 7,9 %.

TAB. Č. 5: SHODNÁ INICIÁLA, SHODNÁ FINÁLA, SHODNÝ TÓN (IFT)

Okruh nejméně frekventovaných znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty IFT	%
Okruh 800	254	75	29,53
Okruh 1 500	672	209	31,10
Okruh 2 500	1 290	428	33,18
Okruh 3 500	2 028	759	37,43

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě IFT, v pořadí fonetikum, výslovnost, počet výskytů ve fonogramech a příklady těchto znaků.

TAB. Č. 6: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU IFT

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
乔	qiáo	7	骄 (qiáo), 娇 (qiáo), 轿 (qiáo), 桥 (qiáo), 侨 (qiáo), 荞 (qiáo)
争	zhēng	7	挣 (zhēng), 睁 (zhēng), 筝 (zhēng), 狰 (zhēng), 挣 (zhēng)
仑	lún	5	轮 (lún), 伦 (lún), 沦 (lún)
京	jīng	3	惊 (jīng), 鲸 (jīng)
丙	bǐng	3	炳 (bǐng)

10.3.2 Varianta IF

Varianta IF zahrnuje celkem 21,54 % (437 fonogramů). Z toho v rámci okruhu 800 se jedná o 29,13 % (74 fonogramů), v rámci okruhu 1 500 je to 25,29 % (170 fonogramů) a v rámci okruhu 2 500 se jedná o 23,41 % (302 fonogramů). Tato varianta *Shody* je druhou nejproduktivnější v rámci celého korpusu. Její tendence je napříč okruhy klesavá. Mezi okruhy 800 a 3 500 procentuální počet fonogramů klesá o 7,59 %.

TAB. Č. 7: SHODNÁ INICIÁLA A SHODNÁ FINÁLA (IF)

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty IF	%
800	254	74	29,13
1 500	672	170	25,29
2 500	1 290	302	23,41
3 500	2 028	437	21,54

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě IF.

TAB. Č. 8: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU IF

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
丁	dīng	10	钉 (dīng), 顶 (dǐng), 订 (dìng)
交	jiāo	8	狡 (jiǎo), 饺 (jiǎo), 绞 (jiǎo), 较 (jiào)

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
中	zhōng	8	肿 (zhǒng), 种 (zhǒng), 仲 (zhòng)
主	zhǔ	6	住 (zhù), 注 (zhù), 柱 (zhù), 蛀 (zhù), 驻 (zhù)
东	dōng	2	栋 (dòng), 冻 (dòng)

10.3.3 Varianta F

Varianta F, tedy shodná finála, obsahuje následující počty fonogramů: v okruhu 800 je to 33 (12,99 %), v okruhu 1 500 je to 112 (16,66 %), v okruhu 2 500 je to 222 fonogramů (17,21 %) a v okruhu 3 500 znaků je 327 fonogramů (16,12 %). Tendence nárůstu počtu fonogramů této varianty by se dala charakterizovat jako stoupavoklesavá.

TAB. Č. 9: SHODNÁ FINÁLA (F)

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty F	%
800	254	33	12,99
1 500	672	112	16,66
2 500	1 290	222	17,21
3 500	2 028	327	16,12

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě F.

TAB. Č. 10: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU F

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
金	qiān	8	检 (jiǎn), 捡 (jiǎn), 俭 (jiǎn), 剑 (jiàn), 脸 (liǎn), 敛 (liǎn), 险 (xiǎn)
乔	qiáo	7	骄 (jiāo), 娇 (jiāo), 轿 (jiǎo), 轿 (jiào)
兼	jiān	5	廉 (lián), 谦 (qiān), 嫌 (xián), 歉 (qiàn)

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
公	gōng	3	松 (sōng), 讼 (sòng)
从	cóng	3	耸 (sǒng), 纵 (zòng)

10.3.4 Varianta FT

Varianta FT je čtvrtá nejfrekventovanější, v rámci okruhu 800 nejfrekventovanějších znaků obsahuje 26 fonogramů, což je 10,23 %. V rámci okruhu 1 500 znaků se vyskytuje 52 fonogramů (7,74 %), v okruhu 2 500 znaků je to 96 fonogramů (7,44 %) a v rámci okruhu 3 500 znaků je obsaženo 162 fonogramů (7,99 %). Tendence této varianty by se dala charakterizovat jako klesavostoupavá.

TAB. Č. 11: SHODNÁ FINÁLA A SHODNÝ TÓN (FT)

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty FT	%
800	254	26	10,23
1 500	672	52	7,74
2 500	1 290	96	7,44
3 500	2 028	162	7,99

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě FT.

TAB. Č. 12: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU FT

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
占	zhān	10	苦 (shān)
甫	fǔ	7	圃 (pǔ), 浦 (pǔ), 哺 (bǔ), 捕 (bǔ)
亡	wáng	6	芒 (máng), 忙 (máng)
反	fǎn	5	板 (bǎn), 版 (bǎn)
半	bàn	4	判 (pàn), 叛 (pàn)

10.3.5 Varianta I

Varianta I obsahuje v okruzích 800, 1 500, 2 500 a 3 500 následující počty fonogramů: 17 fonogramů (6,69 %), 35 fonogramů (5,21 %), 60 fonogramů (4,65 %)

a 88 fonogramů (4,34 %). Tendence průběhu této varianty skrze čtyři okruhy znaků by se dala charakterizovat jako klesavá.

TAB. Č. 13: SHODNÁ INICIÁLA (I)

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty I	%
800	254	17	6,69
1 500	672	35	5,21
2 500	1 290	60	4,65
3 500	2 028	88	4,34

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě I.

TAB. Č. 14: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU I

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
先	xiān	4	洗 (xǐ), 选 (xuǎn)
圭	guī	2	挂 (guà), 卦 (guà)
卒	zú	1	醉 (zuì)
卓	zhuó	1	罩 (zhào)
它	tā	1	驼 (tuó)

10.3.6 Varianta 0

Varianta 0 obsahuje v jednotlivých okruzích nejfrekventovanějších znaků počty fonogramů: 13 (5,12 %), 43 (6,40 %), 85 (6,59 %) a 115 (5,67 %). Tendence této varianty by se dala charakterizovat jako stoupavoklesavá.

TAB. Č. 15: NESHODNÁ INICIÁLA, NESHODNÁ FINÁLA, NESHODNÝ TÓN (0)

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty F	%
800	254	13	5,12
1 500	672	43	6,40

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty F	%
2 500	1 290	85	6,59
3 500	2 028	115	5,67

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě 0.

TAB. Č. 16: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU 0

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
戔	jiān	8	残 (cán), 栈 (zhàn), 盏 (zhǎn)
夬	guài	5	决 (jué), 诀 (jué), 缺 (quē)
咸	xián	4	感 (gǎn), 喊 (hǎn)
欠	qiàn	4	坎 (kǎn), 砍 (kǎn), 软 (ruǎn)
斗	qiáng	3	壮 (zhuàng), 状 (zhuàng), 妆 (zhuāng)

10.3.7 Varianta IT

Varianta IT obsahuje 10 fonogramů (3,94 %) v okruhu 800, 24 fonogramů (3,57 %) v okruhu 1 500, 55 fonogramů (4,26 %) v okruhu 2 500 a 79 fonogramů (3,9 %) v okruhu 3 500 nejfrekventovanějších znaků. Tendence této varianty by se dala charakterizovat jako klesavostoupavá.

TAB. Č. 17: SHODNÁ INICIÁLA A SHODNÝ TÓN (IT)

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty IT	%
800	254	10	3,94
1 500	672	24	3,57
2 500	1 290	55	4,26
3 500	2 028	79	3,90

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě IT.

TAB. Č. 18: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU IT

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
肖	xiào	13	俏 (qiào), 峭 (qiào)
工	gōng	10	缸 (gāng), 肛 (gāng), 功 (gōng), 攻 (gōng), 空 (kōng)
白	bái	7	伯 (bó), 泊 (bó), 舶 (bó)
元	yuán	6	远 (wǎn), 完 (wán), 玩 (wán)
定	dìng	2	淀 (diàn), 锭 (dìng)

10.3.8 Varianta T

Varianta T obsahuje počty fonogramů: 6 (2,36 %), 27 (4,02 %), 42 (3,26 %) a 61 (3,01 %) v jednotlivých okruzích nejfrekventovanějších znaků. Tendence této varianty by se dala charakterizovat jako stoupavoklesavá.

TAB. Č. 19: SHODNÝ TÓN (T)

Okruh nejfrekventovanějších znaků	Celkový počet fonogramů v okruzích	Počet fonogramů varianty T	%
800	254	6	2,36
1 500	672	27	4,02
2 500	1 290	42	3,26
3 500	2 028	61	3,01

Následující tabulka obsahuje příklady fonetik, která se řadí k variantě T.

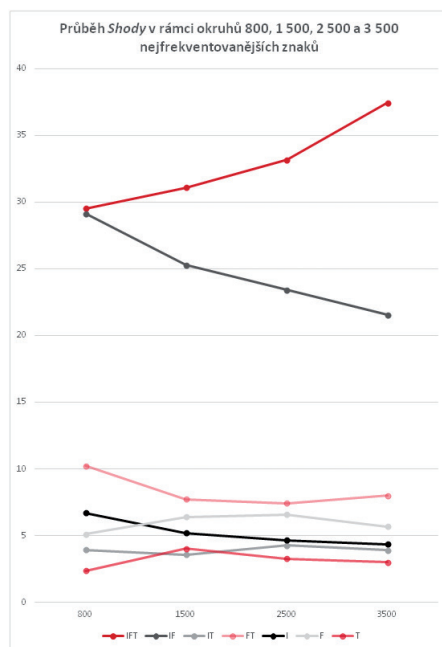
TAB. Č. 20: PŘÍKLADY FONETIK, KTERÁ SPADAJÍ POD VARIANTU T

fonetikum	výslovnost	výskyt	příklady
肖	xiào	13	哨 (shào), 稍 (shào)
仓	cāng	8	疮 (chuāng), 呛 (qiāng), 枪 (qiāng)
炎	yán	5	痰 (tán), 谈 (tán)

fonefikum	výslovnost	výskyt	příklady
丑	chǒu	4	扭 (niǔ), 纽 (niǔ), 钮 (niǔ)
行	xíng	2	街 (xián), 衡 (héng)

V souhrnném grafu je možné sledovat průběhy *Shody* u jednotlivých variant ve všech okruzích. Komentáře průběhu jsou zmíněny vždy u dané varianty (viz výše).

10.4 TENDENCE JEDNOTLIVÝCH VARIANT SHODY

GRAF Č. 7: PRŮBĚH SHODY V RÁMCI OKRUHŮ 800, 1 500, 2 500 A 3 500 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍCH ZNAKŮ

Následující tabulka popisuje rozdíly jednotlivých procentuálních zastoupení každé varianty *Shody* výslovnosti.

TAB. Č. 21: ROZDÍLY JEDNOTLIVÝCH PROCENTUÁLNÍCH ZASTOUPENÍ KAŽDÉ VARIANTY SHODY VÝSLOVNOSTI

	800–1 500	1 500–2 500	2 500–3 500
IFT	1,57 %	2,08 %	4,25 %
IF	-3,84 %	-1,88 %	-1,87 %
F	3,67 %	0,55 %	-1,09 %
FT	-2,49 %	-0,3 %	0,55 %
I	-1,48 %	-0,56 %	-0,31 %
O	1,28 %	0,19 %	-0,92 %
IT	-0,37 %	0,69 %	-0,36 %
T	1,66 %	-0,76 %	-0,25 %

Naprostou stoupavou tendenci je možno vidět u varianty IFT, načež u varianty IF a I vidíme opačnou, klesavou tendenci. Stoupavoklesavý charakter mají kategorie F, T a O, kdy celkový počet znaků v okruhu 800 nejfrekventovanějších znaků je nejnižší, v okruzích 1 500 a 2 500 nejfrekventovanějších znaků počet fonogramů stoupne a následně v okruhu 3 500 nejfrekventovanějších znaků počet znaků zase klesá. Ovšem je stále vyšší než v okruhu 800 nejfrekventovanějších znaků. Zato kategorie IT a FT mají opačný, klesavostoupavý, průběh.

10.5 SOUHRN SHODNÉ INICIÁLY, FINÁLY NEBO SHODNÉHO TÓNU

V následující tabulce jsou sloučeny varianty *Shody* do tří skupin:

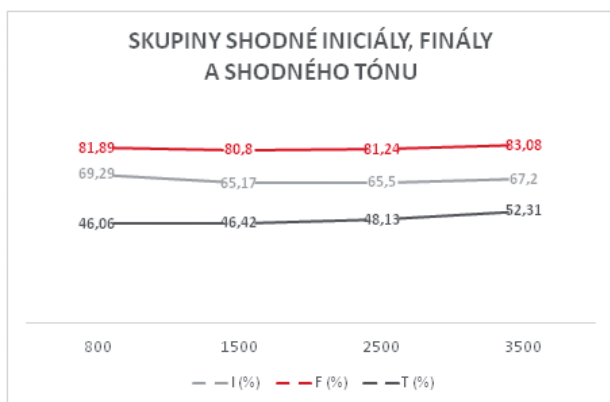
- skupina I – obsahuje všechny varianty *Shody*, ve kterých je shodná iniciála (IFT, IF, I, IT);
- skupina F – slučuje varianty shodné finály (IFT, IF, FT, F) a
- skupina T – zahrnuje varianty se shodným tónem (IFT, FT, IT, T).

Tučně jsou vyznačeny počty nejvyššího procentuálního zastoupení. Průměrně 81,75 % fonogramů v rámci každého okruhu se shoduje se svým fonetikem ve finále. V průměru 66,79 % fonogramů se shoduje s fonetikem v iniciále. Nejnižší počet je patrný v tónu, průměrně 48,23 %.

TAB. Č. 22: POČTY ZNAKŮ VE SKUPINÁCH SE SHODNOU INICIÁLOU, SHODNOU FINÁLOU NEBO SE SHODNÝM TÓNEM

složky slabiky	Okruh 800		Okruh 1 500		Okruh 2 500		Okruh 3 500 (celý korpus)	
	počet znaků	%	počet znaků	%	počet znaků	%	počet znaků	%
I	101	69,29	438	65,17	845	65,50	1 363	67,20
F	208	81,89	543	80,80	1 048	81,24	1 685	83,08
T	117	46,06	312	46,42	621	48,13	1 061	52,31

GRAF Č. 8: PRŮBĚH KŘIVEK SKUPIN SE SHODNOU INICIÁLOU, SHODNOU FINÁLOU NEBO SE SHODNÝM TÓNEM

Z předcházejícího grafu a tabulky jasně vyplývá, že nejproduktivnější v rámci shodné výslovnosti fonetika a fonogramu je finála, která zastupuje 81,89 % (okruh 800), 80,8 % (okruh 1 500), 81,24 % (okruh 2 500) a 83,08 % (okruh 3 500). Je patrné, že tendence je mírně stoupající. V okruhu 1 500 nejfrekventovanějších znaků dochází k mírnému poklesu o 1,09 %. Celkový nárůst je 1,19 %. Druhá nejproduktivnější skupina je I, tedy shodná iniciála, která tvoří 69,29 % (okruh 800), 65,17 % (okruh 1 500), 65,5 % (okruh 2 500) a 67,2 % (okruh 3 500) znaků. Zde je tendence klesající, i když v okruhu 3 500 znaků mírně stoupá. Celkem dochází k poklesu o 2,09 %. Třetí skupina T (shodný tón) zaznamenává stoupající

tendenci, která stoupá o 6,25 % v rámci průřezu 4 okruhů fonogramů. Postupně stoupá geometrickou řadou o 0,36 %, 1,71 % a 4,18 %.

10.6 SHRNUTÍ

Na základě předešlé analýzy lze říci, že nejpočetnější kategorie *Shody* jsou kategorie IFT, IF a F. Nejméně početné jsou kategorie IT a T. Kategorie IT obsahuje pouhé 4 % z celkového počtu znaků. Kategorie T obsahuje pouze 3 % z celkových 2 028 fonogramů v korpusu.

Pokud se podíváme na nejproduktivnější varianty *Shody*, hovoříme o variantách IFT, IF a F. Finála se rovněž prokázala být produktivnější ze všech tří složek. Z toho lze usuzovat, že finála fonetika s největší pravděpodobností naznačuje finálu fonogramu.

Co se týče srovnání počtu znaků mezi jednotlivými frekvenčními okruhy, ke zvýšení počtu fonogramů v průměru v rámci jednotlivých okruhů dochází u variant F (3,13 %), I (0,55 %) a T (0,65 %). Tento nárůst nemůžeme jinde pozorovat. K poklesu dochází u varianty FT (2,24 %), IT (0,04 %) a I (2,35 %). K nejvyššímu nárůstu dochází ve variantě IFT, kde počet znaků stoupá o 7,9 %. K nejvyššímu poklesu naopak dochází u varianty IF, a to o 7,59 %. Předpokládejme, že pokud bychom navýšili okruh znaků, mohlo by dojít k dalšímu zvětšování rozdílů.

Ke zvýšení počtu fonogramů v průměru v rámci jednotlivých okruhů dochází u variant F (3,13 %), I (0,55 %), IT (0,04 %) a T (0,65 %). K poklesu dochází u variant FT (2,24 %), I (2,35 %).

TAB. Č. 23: SHODNOST FONOGRAMU S FONETIKEM V PROCENTECH

Varianty IFT	800 (%)	1 500 (%)	2 500 (%)	3 500 (%)
IFT	29,53	31,10	33,18	37,43
IF	29,13	25,29	23,41	21,54
F	12,99	16,99	17,21	16,12
FT	10,23	7,74	7,44	7,99
I	6,69	5,21	4,65	4,34
O	5,12	6,40	6,59	5,67
IT	3,94	3,57	4,26	3,90
T	2,36	4,02	3,26	3,01

10.7 NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ FONETIKA KORPUSU

V následující podkapitole jsou uvedena nejproduktivnější fonetika v sestupném pořadí od nejvyššího počtu výskytů (13) po nižší (7). U každého fonetika je uvedena tabulka výskytu ve znacích, kde je ve výslovnosti zvýrazněna shodná iniciála (I) a finála (F). Dále je v tabulce uveden význam znaku. Pokud je znak samostatně bez významu, je uvedený ve slově.

Fonetika se třinácti výskyty

Nejproduktivnější fonetika korpusu mají četnost 13 výskytů, patří mezi ně mō 莫, līng 令 a xiào 肖. Fonetikum līng 令 naznačuje výslovnost znaků, ve kterých se vyskytuje, a to výslovnost IF z 69,23 % (9 znaků), pouze iniciálu z 23,08 % (3 znaky) a pouze finálu ze 7,69 % (1 znak).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
冷	lěng	令	līng	chladný
怜	lián	令	līng	cítil sympatie, litovat (někoho)
邻	lín	令	līng	soused
伶	līng	令	līng	herec, herečka (v tradiční opeře)
岭	līng	令	līng	horský hřeben
玲	līng	令	līng	玲珑 línglóng chytrý
翎	līng	令	līng	ohon, ocas
蛉	līng	令	līng	白蛉 báilīng savý hmyz
铃	līng	令	līng	zvonek
零	līng	令	līng	nula; drobný
龄	līng	令	līng	věk, roky; délka, trvání
领	lǐng	令	līng	vést
命	mìng	令	līng	rozkaz; život

U fonetika mō 莫 je patrná reflexe výslovnosti znaku (IF), a to z 53,85 % (7 znaků) a reflexe iniciály (I) z 46,15 % (6 znaků).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
蟆	ma	莫	mō	ropucha
摹	mó	莫	mō	kopírovat
模	mó	莫	mō	napodobovat, vzor
膜	mó	莫	mō	blána
僕	mó	莫	mō	dušený
寞	mò	莫	mō	osamělý
漠	mò	莫	mō	poušť; lhostejný, netečný
摸	mō	莫	mō	hmatat
募	mù	莫	mō	získat
墓	mù	莫	mō	hrob, hrobka
幕	mù	莫	mō	opona, závěs
慕	mù	莫	mō	obdivovat
暮	mù	莫	mō	podvečer

U fonetika xiào 肖 se vyskytuje varianta IF fonetika s fonogramem pouze v 38,46 % (5 znaků), shodná iniciála je pouze v 7,69 % (1 znak), shodná finála v 23,08 % (3 znaky) a neshoda v 30,77 % (4 znaky).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
俏	qiào	肖	xiào	pěkný
峭	qiào	肖	xiào	překotný
悄	qiǎo	肖	xiào	[悄悄] qiāoqiāo potichu, tiše, tichounce
哨	shào	肖	xiào	stráž, hlídka; pískání
稍	shào	肖	xiào	[稍息] shàoxī pohov!
捎	shāo	肖	xiào	donést, zavést

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
梢	shāo	肖	xiào	hrot, koneček (větvičky)
削	xiāo	肖	xiào	ořezávat
宵	xiāo	肖	xiào	noc
消	xiāo	肖	xiào	rozptýlit, odstranit; je třeba
硝	xiāo	肖	xiào	ledek
销	xiāo	肖	xiào	odprodávat, rušit
屑	xiè	肖	xiào	kousky, zbytky, drobky; bezvýznamný; stát za to

Fonetika s jedenácti výskyty

Druhou velmi produktivní skupinou jsou fonetika gān 干, bāo 包 a shàng 尚. Fonetikum gān 干 reflektuje z 54,55 % (6 znaků) výslovnost IF, shodná finála je v 27,27 % (3 znaky) a neshoda v 18,18 % (2 znaky).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
秆	gǎn	干	gān	stvol rostlin
赶	gǎn	干	gān	hnát, spěchat
杆	gān	干	gān	sloup, tyč
杆	gān	干	gān	stožár
竿	gān	干	gān	tyč
肝	gān	干	gān	játra
旱	hàn	干	gān	sucho
汗	hàn	干	gān	pot
奸	jiān	干	gān	falešný, zrádce
刊	kān	干	gān	tisknout, tiskovina
轩	xuān	干	gān	vysoký

Fonetikum bāo 包 motivuje výslovnost IF znaku z 54,55 % (6 znaků) a určuje shodnou finálu z 36,36 % (4 znaky). Neshoda výslovnosti je patrná z 9,09 % (1 znak).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
雹	báo	包	bāo	kroupy
刨	bào	包	bāo	hoblík
抱	bào	包	bāo	držet v náručí, objímat
饱	bǎo	包	bāo	sytý
胞	bāo	包	bāo	balík, balit; boule
苞	bāo	包	bāo	pupen
咆	páo	包	bāo	řev
袍	páo	包	bāo	(dámské) šaty, róba
泡	pào	包	bāo	puchýř, bublina
炮	pào	包	bāo	dělo, vež
跑	pǎo	包	bāo	běžet, prchat, unikat

U fonetika shàng 尚 je patrná shodná finála fonogramu, a to z 81,82 % (9 znaků), pouze z 18,18 % (2 znaky) se vyskytuje kombinace IF.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
党	dǎng	尚	shàng	strana (politická)
敞	chǎng	尚	shàng	rozevřít; bez zábran
裳	shang	尚	shàng	衣裳 yīshang oděv
赏	shǎng	尚	shàng	odměňovat, oceňovat
堂	táng	尚	shàng	sál; příbuzný z otcovy strany
棠	táng	尚	shàng	druh hrušně
趟	tàng	尚	shàng	<M> krát
倘	tǎng	尚	shàng	kdyby; v případě, že...

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
淌	tǎng	尚	shàng	kapat
躺	tǎng	尚	shàng	ležet
掌	zhǎng	尚	shàng	dlaň, tlapa, kopyto

Fonetika s deseti výskyty

K fonetikům s desíti výskyty patří dīng 丁, zhān 占, gōng 工, fāng 方, gèn 艮 a zhuī 隹. Jelikož tento přehled má napomáhat odvození výslovnosti znaku, za zmínku stojí fonetikum se stoprocentním výskytem varianty IF, fonetikum fāng 方.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
坊	fāng	方	fāng	obchod
妨	fāng	方	fāng	zabraňovat
房	fāng	方	fāng	dům, byt, pokoj
肪	fāng	方	fāng	sádlo
防	fāng	方	fāng	zabraňovat, ochrana
放	fàng	方	fāng	položít
仿	fǎng	方	fāng	napodobovat, imitovat, kopírovat; podobat se
纺	fǎng	方	fāng	příst
访	fǎng	方	fāng	navštěvovat, získávat; informace
芳	fāng	方	fāng	voňavý; květiny a tráva; dobrý; používané v souvislosti s věcmi vztahujícími se k osobě

Mezi další důležitá fonetika patří fonetikum gèn 艮, které naznačuje výslovnost finály ze 60 % (6 znaků) a varianty IF pouze z 20 % (2 znaky).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
根	gēn	艮	gèn	kořen, základ
跟	gēn	艮	gèn	jít spolu s, následovat
痕	hén	艮	gèn	stopa, otisk, známka
恨	hèn	艮	gèn	nenávidět
很	hěn	艮	gèn	velmi
狠	hěn	艮	gèn	být zlý, zuřivý
艰	jiān	艮	gèn	těžký
垦	kěn	艮	gèn	orat, zorávat
恳	kěn	艮	gèn	upřímnost, opravdový; prosit, žádonit
银	yín	艮	gèn	stříbro

Poslední fonetikum z této skupiny je dīng 丁, které motivuje výslovnost IF z 50 % (5 znaků), z 30 % (3 znaky) výslovnost finály a z 20 % (2 znaky) výslovnost iniciály.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
打	dǎ	丁	dīng	bít, tlouci; od, z
灯	dēng	丁	dīng	lampa
订	dìng	丁	dīng	zajistit, stanovit
钉	dìng	丁	dīng	zatloukat (hřebík)
顶	dǐng	丁	dīng	vyčnívající část; opírat se; proti
叮	dīng	丁	dīng	píchat, bodat, štípat; dorážet (na někoho) s otázkami
盯	dīng	丁	dīng	upřeně se dívat, zírat, upřít oči
宁	níng	丁	dīng	pokojný
亭	tíng	丁	dīng	pavilon, besídka, kiosk, stánek
厅	tīng	丁	dīng	sál, úřadovna

Fonetika s devíti výskyty

K fonetikům s devíti výskyty patří shǎo 少, yáo 尧, bā 巴, yǒng 甬 a liáo 寮. Důležitá fonetika pro pomoc při čtení neznámých znaků jsou liáo 寮 a bā 巴, která reflektuje výslovnost fonogramu shodnou iniciálou i finálou. U fonetika liáo 寮 se jedná o výskyt z 88,89 % (8 znaků).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
潦	lǎo	寮	liáo	přivalový déšť
僚	liáo	寮	liáo	úředník, kolega, spolupracovník
嘹	liáo	寮	liáo	plakat
潦	liáo	寮	liáo	ukvapený, zbrklý
燎	liáo	寮	liáo	hořet
撩	liáo	寮	liáo	vítr
瞭	liào	寮	liáo	dívat se zpovzdálí
镣	liào	寮	liáo	pouta
撩	liāo	寮	liáo	škádlit

Fonetikum bā 巴 naznačuje výslovnost IF z 88,89 % (8 znaků).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
把	bà	巴	bā	držadlo, násada, topůrko
爸	bà	巴	bā	taťíněk; strýc
耙	bà	巴	bā	brázda
靶	bǎ	巴	bā	cíl
吧	bā	巴	bā	indikuje vybidnutí, domněnka, nejisté tvrzení
疤	bā	巴	bā	jizva
芭	bā	巴	bā	košíkářství
芭	bā	巴	bā	vonná rostlina
爬	pá	巴	bā	lézt

Fonetika s osmi výskyty

K fonetikům s osmi výskyty patří zhōng 中, jiāo 交, fēn 分, cāng 仓, qiān 金, gǔ 古, jiān 戛, biān 扁, liáng 良, qīng 青 a yáng 羊. V rámci této skupiny fonetik stojí za zmínku fonetikum zhōng 中 (naznačení výslovnosti IF z 87,5 %).

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
仲	zhòng	中	zhōng	uprostřed
肿	zhǒng	中	zhōng	opuchlý
种	zhǒng	中	zhōng	semeno
钟	zhōng	中	zhōng	zvon, hodiny
忠	zhōng	中	zhōng	věrný
盅	zhōng	中	zhōng	pohár
衷	zhōng	中	zhōng	vnitřní pocit
冲	chōng	中	zhōng	oplachovat, prudce vrhnout; vyrazet vpřed

Fonetikum jiāo 交 reflektuje výslovnosti IF ze 75 %.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
较	jiào	交	jiāo	srovnávat
狡	jiǎo	交	jiāo	lstivý, prohnaný
皎	jiǎo	交	jiāo	taštičky
绞	jiǎo	交	jiāo	stáčet, kroutit; pověsit za hrdlo
胶	jiāo	交	jiāo	klih, guma
郊	jiāo	交	jiāo	předměstí
效	xiào	交	jiāo	účinek, efekt
咬	yǎo	交	jiāo	kousat

Fonetikum fēn 分 naznačuje výslovnosti IF ze 75 %.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
忿	fèn	分	fēn	prudký
粉	fěn	分	fēn	prášek, moučka
氛	fēn	分	fēn	atmosféra
吩	fēn	分	fēn	[吩咐] fēnfù přikazovat, dávat pokyny, poručit
纷	fēn	分	fēn	hojně, ve velkém množství
芬	fēn	分	fēn	vůně, parfém, sladce vonící
盆	pén	分	fēn	mísa
贫	pín	分	fēn	mezí; nepříjemný (svým hovorem)

U fonetika yáng 羊 je shoda výslovnosti varianty IF z 50 % a shoda finály také z 50 %.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
姜	jiāng	羊	yáng	zázvor
祥	xiáng	羊	yáng	slibný, nadějný, příznivý; přijetí
翔	xiáng	羊	yáng	lítat
详	xiáng	羊	yáng	podrobný
洋	yáng	羊	yáng	oceán, zámořský, cizí
样	yàng	羊	yáng	druh, způsob
氧	yǎng	羊	yáng	kyslík
痒	yǎng	羊	yáng	svědit, svrbět

Fonetikum gǔ 古 působí na finálu ze 75 %.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
固	gù	古	gǔ	úsporný, pevný
故	gù	古	gǔ	úmyslně, příčina; dávný, prvotní
估	gū	古	gǔ	odhadovat
姑	gū	古	gǔ	teta (otcova sestra); zatím
咕	gū	古	gǔ	kdákat
辜	gū	古	gǔ	vina; zločin
苦	kǔ	古	gǔ	hořký, těžký, trudný
枯	kū	古	gǔ	zvadlý, uschlý

Dvoji čtení fonetika 扁 (piān i biǎn) podporuje dvoji totožnost výslovnosti kombinace IF na 100 %.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
骗	piàn	扁	piān	klamat
偏	piān	扁	piān	být stranou; schválně; právě
篇	piān	扁	piān	kapitola, spis, článek
翩	piān	扁	piān	letět rychle
遍	biàn	扁	biǎn	celý, všechen
匾	biǎn	扁	biǎn	poutač
编	biān	扁	biǎn	splétat, formovat
蝙	biān	扁	biǎn	netopýr

Fonetikum qīng 青 reflektuje výslovnost kombinace IF z 62,5 % a shodnou finálu z 37,5 %.

fonogram	výslovnost fonogramu	fonetikum	výslovnost fonetika	význam
靖	jīng	青	qīng	mírumilovný
睛	jīng	青	qīng	(oční) bulva
精	jīng	青	qīng	nejčistší, koncentrát
情	qíng	青	qīng	cít
晴	qíng	青	qīng	vyjasnit se
请	qǐng	青	qīng	prosít
清	qīng	青	qīng	čistý, jasný, zřetelný
蜻	qīng	青	qīng	[蜻蜓] qīngtíng vážka

11 Závěr

Čínské znakové písmo je „na mušce“ gramatologům již celá staletí. Gramatologie, věda zkoumající písmo, se v současné době zaměřuje na dvě hlediska čínského znakového písma, fonetickou motivovanost znaků a grafickou strukturu.

Fonogramy, jedna ze šesti tradičních i moderních kategorií, jsou tvořeny fonetickou a významovou složkou a jsou nejproduktivnější kategorií znaků. Tato práce se zaměřila na naznačení výslovnosti fonogramu vzhledem ke svému fonetiku.

Analýza vztahu mezi fonogramem a jeho fonetikem se skládá ze dvou částí, a to teoretické a praktické. Teoretická část slouží k vymezení pojmu gramatologie, profiluje nejnovější přístupy čínské gramatologie, definuje kategorie čínského znakového písma a dále se zaměřuje na fonogramy a jejich fonetickou složku – fonetikum.

Praktická část se věnuje vymezení materiálu pro sestavení korpusu, čímž se staly okruhy 800, 1 500, 2 500 a 3 500 nejfrekventovanějších znaků. V rámci korpusu bylo podle *Slovníku pro rychlé rozpoznávání znaků* vyselektováno 2 028 fonogramů, u kterých bylo vyděleno fonetikum.

Jako první cíl analýzy bylo zodpovězení otázky: Jak reflektuje fonetikum výslovnost svého fonogramu? Pro analýzu korpusu byly vytvořeny varianty *Shody* na základě kombinací shody či neshody výslovnosti iniciály, finály a tónu. Nejprve byly určeny varianty shody výslovnosti u celého korpusu. Nejproduktivnější se staly: varianta IFT (shodná iniciála, shodná finála a shodný tón), druhá byla varianta IF (shodná iniciála, shodná finála a neshodný tón) a jako třetí se umístila varianta F (neshodná iniciála, shodná finála, neshodný tón).

Druhým stanoveným cílem bylo ukázat frekvenci vzájemné motivace výslovnosti se stoupajícím počtem znaků, tedy v rámci okruhů 800, 1 500, 2 500 a 3 500. V případě této analýzy jsou nejpočetnější varianty již zmíněné, tedy varianta IFT, druhá varianta IF a třetí varianta F.

Pokud se hovoří o produktivnosti, je třeba se zaměřit na stoupající či klesající tendence v rámci průřezu okruhy 800, 1 500, 2 500 a 3 500. V rámci varianty IFT počet znaků v jednotlivých okruzích nejfrekventovanějších znaků stoupá. Tato

varianta je nejproduktivnější. V druhé nejpočetnější variantě IF má ovšem tendence klesavý charakter. Varianta F má průběh tendence stoupavoklesavý.

Práce je doplněna o seznam nejfrekventovanějších fonetikokruhu 3500 znaků, jejichž znalost by mohla čtenáři napovědět výslovnost fonogramu.

Literatura

Články a knihy

Blatná, Renata – Čermák, František

1995 *Manuál lexikografie*. Jinočany: H & H.

Coulmas, Florian

1991 *The Writing Systems of the World*. Reprinted. Oxford, UK: B. Blackwell.

Čapka, František – Santlerová, Květoslava

1994 *Stručný vývoj písma*. Brno: Masarykova univerzita.

Čermák, František

2010 *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Čermák, František – Blatná, Renata

2006 *Korpusová lingvistika: stav a modelové přístupy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Studie z korpusové lingvistiky, sv. 1.

Černý, Jiří – Holeš, Jan

2008 *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*. 1. vyd. Praha: Libri.

2004 *Sémiotika*. Praha: Portál.

Daniels, Peter T. – Bright, William

1996 *The World's Writing Systems*. New York: Oxford University Press.

DeFrancis, John

1986 *The Chinese Language: Fact and Fantasy*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Diringer, David – Minns, Ellis

1996 *The Alphabet: a Key to the History of Mankind*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.

Dong, Xiqian 董希谦

1994 „Shuo Wen Jie Zi“ Yi Xi Tan 《说文解字》一夕谈》. Zhengzhou: Henan Renmin Chubanshe.

Gnanadesikan, Amalia E.

2009 *The Writing Revolution: Cuneiform to the Internet*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Chen, Ping

1999 *Modern Chinese: History and Sociolinguistics*. New York, NY: Cambridge University Press.

Kéki, Béla

1984 *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta. Malá encyklopedie, sv. 17.

Li Yan 李燕 – Kang Jiashen 康加深

1993 *Xiàndài Hànyǔ Xíngshēng Zì Shēngfú Yánjiū* 《现代汉语形声字声符研究》. In 《现代汉语用字信息分析》. Shanghai: University Press, s. 29–36.

Likavčanová, Andrea

2010 *Piktogram a jeho pozice v čínském znakovém písmu*. Olomouc: Univerzita Palackého, nepublikovaná magisterská diplomová práce. Vedoucí práce Mgr. David Uher, PhD.

Loško, Edvard

2003 *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3., nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého.

Louda, Zdeněk

1936 *Písmo: historický vývoj a význam písma, úvod k poznání jeho výtvarné krásy a stylovosti*. Praha: Jednota československých matematiků a fysiků.

Loukotka, Čestmír

1946 *Vývoj písma*. Praha: Orbis. Knihovna Delta.

Qiu, Xigui

2000 *Chinese Writing = Wenzhi-xue-gaiyao*. Berkeley: Society for the Study of Early China [u.a.].

Rambousek, Jan

1953 *Písmo a jeho užití*. Praha: Orbis. Knihovna osvětové práce.

Sampson, Geoffrey

1985 *Writing Systems: a Linguistic Introduction*. Stanford, Calif: Stanford University Press.

Sehnal, David

2002 „Čínské znakové písmo, jeho povaha a vývoj“. In: *Z myšlenek a představ Žluté země* [elektronický zdroj]. Brno: Moravské zemské muzeum, s. 145–160.

Slaměnková, Tereza

2013 *Ideogramy v moderní čínštině*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

2012 „Nové trendy v čínské grammatologii“. *Dálný východ* (1), s. 13–32.

Su, Peicheng 苏培成

2000 *Yi Men Xin Xueke: Xiandai Hanzixue* 《一门新学科: 现代汉字学》. Beijing: Yuwen Chubanshe.

1994 *Xiandai Hanzixue Gangyao* 《现代汉字学纲要》. Beijing: Beijing Daxue Chubanshe.

Sun, Chaofen

2006 *Chinese: a Linguistic Introduction*. New York: Cambridge University Press.

Švarný, Oldřich

1998 *Hovorová čínština v příkladech* 3. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.

Švarný, Oldřich – Uher, David

2001 *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého.

Těšitelová, Marie

1987 *Kvantitativní lingvistika*. Praha.

Tříšková, Hana (ed.)

1997 *Transkripce čínštiny: sborník statí* (Praha, 12. 11. 1997). Praha: Česko-čínská společnost.

Uher, David – Liu, Xuemin – Vykoukal, Jakub

2007 *Učebnice čínské konverzace*. Praha: Leda.

Uher, David

2010 „Zvířecí determinativy v čínském písmu“. In: Olivová Lucie (ed.) *Zvířecí mýty a mytická zvířata*. 1. vyd. Praha: Academia, s. 106–126.

- 2007 „Gramatolog Duan Yucai 段玉裁 (1735–1815)“. *Studia Orientalia Slovaca* 2007 (6), s. 203–224.
- 2005 „Six Categories of Chinese Characters“. In: Pecha Lukáš (ed.) *Orientalia Antiqua Nova* 5. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 125–137.
- 2002 „Xu Shen: Doslov k Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků“. *Studia Orientalia Slovaca* 2002 (1), s. 43–54.

Vochala, Jaromír – Novák, Miroslav – Pucek, Vladimír

- 1989 *Úvod do čínského, japonského a korejského písma 1*. Praha.
- 1989 *Úvod do čínského, japonského a korejského písma 2*. Praha.

Volín, Jan

- 2007 *Statistické metody ve fonetickém výzkumu*. Praha: Epoque.

Zádrapa, Lukáš – Pejčochová, Michaela

- 2009 *Čínské písmo*. Praha: Academia.

Slovníky

Švarný, Oldřich

- 2002 *Učební slovník jazyka čínského 1*. Hesla č. 1–265. Olomouc: Univerzita Palackého.
- 1999 *Učební slovník jazyka čínského 2*. Hesla č. 266–799. Olomouc: Univerzita Palackého.
- 1999 *Učební slovník jazyka čínského 3*. Hesla č. 800–1389. Olomouc: Univerzita Palackého.
- 2000 *Učební slovník jazyka čínského 4*. Hesla č. 1390–1969. Olomouc: Univerzita Palackého.

Vochala, Jaromír

- 2003 *Čínsko-český, česko-čínský slovník*. Voznice: Leda.

Yuan Ling 凌原

- 2002 *现代汉语词典: 汉英双语 = The Contemporary Chinese Dictionary: Chinese-English Edition*. Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press.

Yang Hongqing 杨洪清

- 1996 *Kuaisu Shizi Zidian 《快速识字字典》*. 南京: 江苏古籍出版社.

Internetové odkazy

Seznam 800 nejfrekventovanějších znaků. Online: <http://wenku.baidu.com/view/c7e77720192e45361066f5c6.html> [cit. 14. 2.2012].

Seznam 1 500 nejfrekventovanějších znaků. Online: <http://www.zcsyxx.cn/oblog46/user1/zcsxyds/7529.html> [cit. 14. 2.2012].

Seznam 2 500 nejfrekventovanějších znaků. Online: http://www.gmw.cn/content/2004-07/29/content_67736.htm [cit. 14. 2.2012].

Seznam 3 500 nejfrekventovanějších znaků. Online: <http://wenku.baidu.com/view/3041690702020740be1e9b6c.html> [cit. 14. 2.2012].

Příloha

Soupis fonetik korpusu a četnost jejich výskytu³

Fonetika s jedním výskytem

阿 丐 七 三 上 不 与 丐 且 丘 並 为 义 乃 之 乎 乐 乘 乚 买 亏 五 亚
 亭 人 以 任 伏 何 你 便 軌 允 充 关 兵 典 冒 写 冢 冥 丷 冬 凶 出 函
 刁 刂 刂 刑 别 到 刷 刺 务 助 勃 勺 匈 匍 匕 北 匝 匱 华 卑 卒 卓⁴ 南 卢
 卦 厄 斥 厨 去 县 发 豎 受 口 史 右 名 后 吴 员 哥 困 奎 堂 士 壬 壮
 备 备 失 奈 契 奚 如 晏 妻 妾 姑 孙 孰 它 完 宜 审 客 宣 害 宿 察 将
 未 尝 尹 尺 展 扁 属 笋 岁 岛 崩 亢 巢 左 巧 巩 巫 巷 毘 布 希 軌 么
 库 庶⁵ 廉 弓 引 张 弯 彖 彗 征 復 微 微⁶ 心 快 念 思 忽 总 惠 恣 戊 戎
 或 戚 拉 拜 散 敦 新 於 旂 旋 族 无 昏 昭 晃 普 景 暴 日 月 朗 木 本
 杀 来 析 桑 林 樊 欸 武 父 毌 毛 氏 民 气 汜 求 沓 泉 评 洛 活 溥 滕
 火 炭 烝 焉 然 爪 爵 父 狂 瓜 甚 田 电 粤 畜 異 鼬 走 疏 疾 癸 皆 皿
 益 盍 盾 眇 矛 喬 矢 磨 示 禁 禽 秃 科 秦 空 空 窄 童 答 算 索 约 缁
 采 罢 羔 兼 翁 老 耆 耜 耦 耳 聿 肯 肴 胥 臧 臭 聿 舁 舌 舜 般 艾 芒
 芎 董 藺 薛 虺 虎 虑 虫 蚩 血 衣 衮 严 要 规 觉 角 觜 言 诸 谷 豕 豹
 貌 贞 贯 贱 贵 赞 走 足 路 犖 辛 辱 迷 造 遂 遣 郎 郑 郭 酉 醮 重 闰
 闵 阁 阑 阜 队 阿 隆 随 霍 田 面 颊 鬲 鱼 鲜 乌⁷ 黑 黽 缶 亢 豕 刖 奔
 导 廛 蓼 惠 垚 雁

Fonetika se dvěma výskyty

丈 下 丕 东 丞 两 串 久 乇 乌 乏 乙 乞 了 予 亦 产 亨 亶 今 伐 会 保
 光 具 内 尢 农 凡 束 力 勿 劦 十 卓 卯 卯 即 卷 厓 原 宏 又 叔 向 吕
 呈 周 聿 罍 善 董 复 多 大 天 太 夷 奉 奏 奥 奴 子 孟 定 家 寸 寿 尉

³ V tomto soupisu chybí 27 fonetik, která nejsou obsažena v čínské počítačové sadě, a proto je není možno uvést.

⁴ (bez 十)

⁵ (bez 宀)

⁶ (bez 几)

⁷ (bez 一)

尊尤山崔州师广店府康建式彡彦彭徹忝息感戒执折攸
赦敢敬斗斯无旨旬昆明昔春显朝术束束果柔束黍欣此
段毫永汤波灰发率甘用界畏番疋眉真秋竟莽累署寥者
嵩聂胃白舍若荅荒蒙蚤行袁西解詹豕象贲赖连退金间
藿雷顷食黄鹵

Fonetika se třemi výskyty

专丙亓斗义乍九京从余侯兑全八公兰兹军刃切则前劳
勺匀匡卂千卩厉参取段吉君唐商回坐垂夙夜夭央夸嬰
孚孛孝官宾專尼居市并庄度录成才敷斤早昌星更曹未
未朵林菓某查母氏爰玄亘监知离禾章米考員留覃见览
豆贝逢邦难风罨

Fonetika se čtyřmi výskyty

丑于云井介付先冈刀列勾匄化单危及叟只台司各合同
吾告咸因土峯夔夔夫宁安宓宗容寺巨帝平弗当支敞斩
旦易朱欠次止焦留登皇直票禹秀立胡至白苗辨辰那采
里长鬼參

Fonetika s pěti výskyty

亥仑俞兆免兼利加卜反句召可圭夬夬夬奄奇委宛己弟
文曷曼曾朋比炎牙王由甲相罗门麻齐

Fonetika s šesti výskyty

主亡元共其儿区半鬲鼎屯延旁正每生申畱皮襄韦马

Fonetika se sedmi výskyty

乔争亢音户甫白辟非高龙

Fonetika s osmi výskyty

中交分仑仝古戈扁良青羊

Fonetika s devíti výskyty

少尧巴甬寮

Fonetika s deseti výskyty

丁占工方艮佳

Fonetika s jedenácti výskyty

包尚干

Fonetika se třinácti výskyty

令肖莫

Resume

The aim of this work is the description of the relationship between pronunciation of phonetics and pronunciation of phonographs. The first part of this work is the history and the modern background of the theory of grammatology, the classification of Chinese characters by Xu Shen's publication *Explaining and Analyzing Characters* (*Shuō Wén Jiě Zì* 说文解字) and modern approaches to the classification. The main focus is on the phonographs. The second part is the analysis which was performed on the corpora of 3 500 the most frequent characters of modern Chinese. The pronunciation of each character was defined on the basis of seven variants of accordance with pronunciation of an initial, a final or a tone of syllable and one dissension. Firstly corpora of phonographs was divided into four sections: 800, 1 500, 2 500 and 3 500 the most frequent characters. Secondly from the final corpora were selected phonographs and other classes of Chinese characters. Chinese phonographs represent in the section of 800 character 31,75 %, in the section of 1 500 characters 44,8 %, in the section of 2 500 characters 51,6 % and in the full corpora 57,94 %. It is obvious that phonographs is the most productive group of Chinese characters. Last part of this work represents summary of the most frequent phonetics and demonstration of relationship between pronunciation of phonetics and pronunciation of phonographs as a teaching aid for students of Chinese philology.

Key words:

Chinese grammatology, corpora, phonetics, phonographs, 3 500 the most frequent characters

Fonogramy: vztah výslovnosti fonetika k výslovnosti fonogramu

Kateřina Szokalová

14. svazek Edice Qfwfq

Výkonná redaktorka: Agnes Hausknotzová

Odpovědná redaktorka VUP: Jana Kreiselová

Jazyková redakce: Pavla Žídková

Sazba: Pavla Hernandezová

Obálka: Martina Šviráková

Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.upol.cz/vup

e-mail: vup@upol.cz

Olomouc, 2014

1. vydání, 83 stran

č. z. 2014/813

ISBN 978-80-244-4323-2

Publikace je neprodejná.